

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

פענוח הערות ומראי-מקומות.

לך לך שיחה ב.

פרשתינו טו, א. אחר | הדברים האלה הגה דברייהוה אל-אבְרָם בַּמַּתְנֵה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לֵךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד:

רש"י ד"ה אחר הדברים האלה. כל מקום שְׁנֹאֵמַר אַחַר – סְמוּךְ, אַחֲרֵי – מְפֻלֵג (בראשית רבה). אחר הדברים האלה אַחַר שְׁנֹעֲשֶׂה לוֹ גַם זֶה, שְׁהַרְגֵ אֶת הַמַּלְכִים וְהִנֵּה דוֹאֵג וְאוֹמֵר, שְׂמָא קַבְלְתִּי שְׂכָר עַל כָּל צַדְקוֹתַי, לְכֹךָ אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם אֵל תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לֵךְ, מִן הַעֲנֹשׁ, שְׂלֵא תַעֲנֹשׁ עַל כָּל אוֹתָן נְפִשׁוֹת שְׁהַרְגֵת; וּמָה שְׂאֵתָה דוֹאֵג עַל קְבוּל שְׂכָרְךָ, שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד (בראשית רבה):

פְּתַגְמָא דִּינִי עִם אַבְרָם בְּחִיּוּנוֹנָא לְמִימַר לָא תַדְחֵל דָּאָךְ עַל גַּב גִּבְרִיָּהוּן מְצַטְרְפִין בְּלִגְיוֹנִין וְאֵתְנִין עֲלֵךְ מִימְרֵי תָרִים לֵךְ וְאָף עַל גַּב דְּאִינוּן נְפִלִין קוּמְךָ בְּעֵלְמָא הַדִּין אַגְר עוֹבְדֵךְ טְבִיָּא נְטִיר וּמְתַקֵּן קְדָמִי לְעֵלְמָא דְאַתִּי סְגִי לְחַדָּא

תרגום ירושלמי. מן בְּתַר פְּתַגְמֵיָא הָאֵילִין מִן דְּאַתְפְּנִשׁוּ כָּל מַלְכֵיָא דְאַרְעָא וְשִׁלְטוֹנֵי מְדִינָתָא וְסַדְרוֹ קְרָבָא לְקַבֵּיל אַבְרָם צְדִיקָא וְנִפְלוּ קְדָמוּי וְקַטְל מְנַהוּן אַרְבַּעָא מַלְכִין וְחִזְרוּ תְּשַׁע מְשִׁירֵין חֶשֶׁב אַבְרָם צְדִיקָא בְּלִבֵּיהּ וְאָמַר וּוי כְּעַן עָלִי דְלִמָּא דְאַתְקַבְּלַת אַגְר מְצוֹנָא בְּעֵלְמָא הַדִּין וְלִית לִי חוּלַק בְּעֵלְמָא דְאַתִּי אוֹ דְלִמָּא דִּינְלוּן אַחֲסִיָּהוּן וְקַרִיבִיָּהוּן דְקַטִּילָא הָאֵילִין דְנִפְלוּ צ"ל קְדָמוּי וְיִהְיוּ בְּפִרְכִיָּהוּן וּבְמִדִּינָתָהוּן וְיִצְרְפוּ עִמָּהוּן לְגִיוֹנִין סְגִין וְיִיתוּן עָלִי אוֹ דְלִמָּא הוּוּ בִּיּדֵי מְצוֹנוּן קְלִילִין בְּזִמְנָא קְדָמֵיָא דְנִפְלוּ קְדָמוּי וְאַתְקִימוּ עָלִי אוֹ דְלִמָּא אֲשַׁתְּפַח לִי זְכוּי בְּזִמְנָא קְדָמֵיָא דְנִפְלוּ קְדָמוּי אוֹ דְלִמָּא דִּי לֹא יִשְׁתַּפַּח לִי בְּזִמְנָא תִּינְיָנָא וְיִתְחַלַּל בִּי שׁוּם שְׂמֵיָא בְּגִין כְּדִין הִנֵּה פְתַגְם נְבוּאָה מִן קְדָם וְעַל אַבְרָם צְדִיקָא לְמִימַר לָא תִיַדְחֵל אַבְרָם אָף עַל גַּב דְּאִינוּן מְתַפְנְשִׁין וְאֵתְנִין עֲלֵךְ לְגִיוֹנִין סְגִין מִימְרֵי פֶרַס

(1 פרשתינו טו, א. אחר | הדברים האלה הגה דברייהוה אל-אבְרָם בַּמַּתְנֵה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לֵךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד:

רש"י ד"ה אחר הדברים האלה. כל מקום שְׁנֹאֵמַר אַחַר – סְמוּךְ, אַחֲרֵי – מְפֻלֵג (בראשית רבה). אחר הדברים האלה אַחַר שְׁנֹעֲשֶׂה לוֹ גַם זֶה, שְׁהַרְגֵ אֶת הַמַּלְכִים וְהִנֵּה דוֹאֵג וְאוֹמֵר, שְׂמָא קַבְלְתִּי שְׂכָר עַל כָּל צַדְקוֹתַי, לְכֹךָ אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם אֵל תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִּי מִגֵּן לֵךְ, מִן הַעֲנֹשׁ, שְׂלֵא תַעֲנֹשׁ עַל כָּל אוֹתָן נְפִשׁוֹת שְׁהַרְגֵת; וּמָה שְׂאֵתָה דוֹאֵג עַל קְבוּל שְׂכָרְךָ, שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד (בראשית רבה):

(2 תרגום יונתן. בְּתַר פְּתַגְמֵיָא הָאֵילִין מִן דְּאַתְפְּנִשׁוּ מַלְכֵיָא וְנִפְלוּ קוּמֵי אַבְרָם וְקַטְלוּ אַרְבַּעָא מַלְכִין וְנִצְרְדוּ תְּשַׁע מְשִׁירֵין חֶשֶׁב אַבְרָם בְּלִבֵּיהּ וְאָמַר וּוי כְּעַן לִי דְלִמָּא אֲתַקְבְּלַת אַגְר מְצוֹנֵי בְּעֵלְמָא הַדִּין וְלִית לִי חוּלַק בְּעֵלְמָא דְאַתִּי אוֹ דְלִמָּא יִזְלוּן אַחֲסִיָּהוּן וְקַרִיבִיָּהוּן דְאֵילִין קְטִילָא וְיִצְרְפוּן בְּלִגְיוֹנִין וְיִתוּן עָלִי אוֹ דְלִמָּא בְּזִמְנָא הַהוּא אֲשַׁתְּפַח עִמִּי אַגְר זְכוּנוּן קְלִילִין וְנִפְלוּ קְדָמִי וּבְזִמְנָא תִּינְיָנָא לָא מְשַׁתְּפַח עִמִּי אַגְרָא וְיִתְחַלַּל בִּי שׁוּם שְׂמֵיָא וּבְכֹן הִנֵּה

תריס לך בעלמא הדין ומגן עלך כל יומא לעלמא דאתי
ואף על גב דמסרית בעלי דבבך קדמך בעלמא הדין אגך
עובדך טבאי מתקניו לך קדמוי לעלמא דאתי:

בראשית רבה עה"פ. אנכי מגן לך (בראשית טו, א), רבי
לוי אמר פרתינו, ורפנו אמרי קדא. רבי לוי אמר לפי
שהיה אבינו אברהם מתפחד ואמר אותן אכלוסין
שהרגתי שהיה בהם צדיק אחד וירא שמים אחד, משל
לאחד שהיה עובר לפני פרדסו של מלך, ראה חבילה של
קוצים ונירד ונטלה, והציץ המלך וראה אותו, התחיל
מטמן מפניו, אמר לו מפני מה אתה מטמן, כמה פועלים
הייתי צריך שקישו אותה עכשיו שקששת אותה בוא וטל
שכר. כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אותן אכלוסין
שהרגתי קוצים פסוחים היו, קדא הוא דכתיב (ישעיה לג,
יב): והיו עמים משרפות שיד קוצים פסוחים. רבי לוי
אמר אחריו, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואמר
תאמר אותן המלכים שהרגתי שבגיהם מכנסין אכלוסין
ובאים ועושים עמי מלקמה, אמר לו הקדוש ברוך הוא:
אל תירא אנכי מגן לך, מה המגן הזה אפלו כל התרבות
באות עליה היא עומדת כנגדו, כך את אפלו כל עובדי
כוכבים מתפנסין עליה גלחם אני כנגדו. ורפנו אמרי
קדא, לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואמר ירדתי
לכבשן האש ונצלתי, ירדתי למלקמת המלכים ונצלתי,
תאמר שנתקבלתי שכרי בעולם הזה ואין לי פלום לעתיד
לבוא, אמר הקדוש ברוך הוא: אל תירא אנכי מגן לך,
וכל מה שעשיתי עמך בעולם הזה חנם עשיתי עמך, אכל
שכרך מתקן לעתיד לבוא. שכרך הרבה מאד, הוה מה
דאת אמר (תהלים לא, כ): מה רב טובך אשר צפנת
ליראיך.

ספר חסידים סקצ"ו. כתיב בדניאל (דניאל ד כד) להן
מלכא מלכי ישראל עליך וחטיך בצדקה וכו' כלל לך כל
סמוכים לחטיך חטיך בצדקה פרוק כלומר חטיך כפול
כפליים בכל חטאתיה אם האב חטא מגלגל על זרעו גם
לחטא שנאמר (ישעיהו יד כט) כי משרש נחש יצא צפע.
כפל למ"ד. פי' לך מניין נ' כפל ול' ל' מן כלל הם בגימ'
נס סמוכים רמז אם בורח אדם מן העבירה עושים לו נס.
לעולם ינוס אדם מן הניסים שלא ימעטו לו מזכותיו
ואמר לאברהם שכרך הרבה מאוד שכרך בעה"ו. הרבה
לימות המשיח מאד לעה"ב הפרי מאד וקרן קיימת. דא"ר
שמעון בן יוחי אלו היה אברהם לוקח מבראשית עד אלי
וכו':

רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה ב. העובד מאהבה
עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות התקמה לא מפני
דבר בעולם ולא מפני רצת הרעה ולא כדי לירש הטובה
אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבוא
בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל תקם
זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך
הוא אהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה
שצוננו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה שנאמר (דברים
י ה) "ואהבת את ה' אלהיך". ובזמן שיאהב אדם את ה'
אהבה הראויה מיד יעשה כל המצוות מאהבה:

פירוש המשניות להרמב"ם הקדמה לפרק חלק. הנה
התבאר לך זה הענין ונתבאר שהוא כוונת התורה ויסוד
כוונת חכמים עליהם השלום ואין מעלים עיניו מזה אלא
אויל משתגע שקלקלוהו ושבוהו המחשבות הסכלות
והרעיונים הגרועים. וזו היא מעלת אברהם אבינו עליו
השלום (סוטה לא). שהוא היה עובד מאהבה ולעומת
הדרך הזה ראוי להיות ההתעוררות. ולפי שידעו
החכמים ז"ל שזה הענין קשה עד מאד ואין כל אדם משיג
אותו ואם השיגו אינו מסכים בו בתחילת הענין ואינו
סובר שתהיה אמונה ברורה לפי שהאדם אינו עושה
מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת או שתסור ממנו
פסידא ואם אינו כן יהיה אצלו אותה מעשה הבל וריק
היאך יאמר לבעל תורה עשה אלה המעשים ולא תעשה
אותם לא לירא מעונש מן הי"ת ולא להנחיל שכר טוב
זה דבר קשה עד מאד לפי שאין כל בני אדם משיגין
האמת עד שיהיו כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן התירו
להמון כדי שיתישבו על אמונתם לעשות המצוות לתקות
שכר ולהנזר מן העבירות מיראת עונש ומזרזין אותם על
זה ומחזקים כוונתם עד שישגי המשיג וידע האמת והדרך
השלם מה הוא כמו שעושין בנער בשעת הלמוד כמו
שהבאתי המשל והאשימו לאנטיגנוס איש סוכו בבארו
להמון מה שבאר ואמרו בזה הזהרו בדבריכם כמו
שנתבאר באבות [פרקי אבות פ"א מ"א]:

ספר המצוות להרמב"ם מ"ע ג. היא שצונו באהבתו
יתעלה. וזה שנחשוב ונתבונן במצותיו ומאמריו
ופעולותיו עד שנשיגהו ונהנה בהשגתו בתכלית ההנאה,
וזאת היא האהבה המחוייבת, ולשון ספרי לפי שנאמר
ואהבת את ה' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום
תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום
על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה
העולם. הנה בארנו לך שבהתבוננות תעלה בידך ההשגה
ותגיע ההנאה ותבא האהבה בהכרח. וכבר בארנו שזאת

המצוה גם כן כוללת שנהיה קוראים לבני האדם כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו, וזה שאתה כשתאהב איש אחד תספר בשבחיו ותרבה בהם ותקרא בני האדם לאהוב אותו וזה עד"מ כן בשתאהב אותו יתעלה באמת כאשר הגיע לך מהשגת אמתתו אתה קורא בלי ספק הסכלים והפתיים לדעת ידיעת האמת אשר ידעתו. ולשון ספרי ואהבת את ה' אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ור"ל כמו שאברהם מפני שהיה אוהב כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהבי וזה בעוצם השגתו קרא בני האדם להאמין בשם מרוב אהבתו כן אתה אהוב אותו עד שתקרא אליו בני האדם. (בפרשת ואתחנן, מדע הלכות יסודי התורה פרק ב):

4) פרשתינו יב, ז. וַיְקַרְא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְיִזְרְעֵל אֲתָן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּגְדַּל שָׁם מִנְפֶס לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:

שפ יג, טו. כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלְיִזְרְעֵל עַד-עוֹלָם:

טו, ז. כִּי אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלְיִזְרְעֵל עַד-עוֹלָם:

שם יח. בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְיִזְרְעֵל נִתְמַלְּ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְתָּהר מִצְרַיִם עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פָּרָת:

אבות פרק א משנה ג. אַנְטִיגֶנוֹס אִישׁ סוֹכֵן קָבֵל מִשְׁמֵעוֹן הַצְּדִיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי כְעֶבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלֵא הָיוּ כְעֶבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עָלֵיכֶם:

פירוש המשניות שם. פרס יקרא הגמול אשר יגמל האדם ממי שאין לו טובה עליו אבל יעשה זה על דרך החסד והחנינה כמו שיאמר אדם לעבדו או לבנו הקטן או לאשתו עשה לי כך וכך ואתן לך דינר או שנים זהו ההפרש אשר בין פרס לשכר כי השכר הוא שינתן בדין ואמר זה החסיד שאתם לא תעבדו הש"י ע"מ שייטיב לכם ויגמלכם חסד ותקוה לגמול ותעבדוהו בעבורו ואמנם עבדוהו כעבדים שאינם מקוים להטבה ולא לגמילות חסד רצה בזה שיהו עובדין מאהבה כמו שאמרנו בפרק י' מסנהדרין ואם כל זה לא פטרן מן היראה ואמר עם היותכם עובדים מאהבה לא תניחו היראה לגמרי ויהי מורא שמים עליכם כי כבר בא בתורה המצוה ביראה והוא אמרו את ה' אלהיך תירא ואמרו החכמים עבוד מאהבה עבוד מיראה ואמרו האוהב לא ישכח דבר ממה שצוה לעשותו והירא לא יעשה דבר

ממה שהוזהר מעשותו כי ליראה מבוא גדול במצות לא תעשה וכ"ש במצות השמעיות והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר האחד לחברו הנה הרב אמר בפירושו שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל כי לא הבינו כונתו וסמך האחד מהן ידי חברו ויצאו מן הכלל והניחו התורה. התחברה לאחד כת אחת ולחברו כת אחרת וקראום החכמים צדוקים וביתוסים וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים כ"ש שלא תקבץ הנפרדים נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון שאילו היו מוציאים אותו מפייהם היו הורגין אותם ר"ל דברי תורה ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחלק על הקבלה שאינה אמתית וזה לפטור עצמם מן המצות המקובלות והגזרות והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל ועוד שהתרחב להם הדרך לפירוש כי לאחר ששב הפי' בבחירתם היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה כפי כונתו אחר שאינו מאמין כלל בעיקר ואמנם בקשו דברים המקובלים אל קצת בני אדם לבד ומאז יצאו אלו הכתות רעות ויקראו באלו הארצות ר"ל מצרים קראים ושמותם אצל החכמים צדוקים וביתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש כל הפסוקים כפי מה שיראה להם מבלתי שישמעו לחכם כלל הפך אמרו יתברך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל:

פרש"י פרשתינו יב, ז ד"ה ויבן שם מזבחה. על בְּשׁוֹרַת הַזֶּבַע וְעַל בְּשׁוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

6) חנה אריאל פרשתינו יח עמוד ב. ראה בסוף.

7) רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה א. אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בקְּמֻתָּהּ כְּדִי שְׂאֲקַבֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ או כְּדִי שְׂאֲזַנְּקָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֶפְרָשׁ מִן הַעֲבָרוֹת שֶׁהִזְהִירָה תוֹרָה מִקֵּן כְּדִי שְׂאֲנַצֵּל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתוֹרָה או כְּדִי שְׁלֵא אֶפְרָת מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אֵין רְאוּי לְעַבֵּד אֶת ה' עַל הַדָּרָךְ הַזֶּה, שֶׁהַעוֹבֵד עַל דָּרָךְ זֶה הוּא עוֹבֵד מִירְאָה וְאֵינָה מַעֲלַת הַנְּבִיאִים וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים. וְאֵין עוֹבְדִים ה' עַל דָּרָךְ זֶה אֲלֵא עַמֵּי הָאָרֶץ וְהַנְּשִׂיִם וְהַקְּטָנִים שֶׁמִּסְתַּכְּוִין אוֹתָן לְעַבֵּד מִירְאָה עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַעְתָּן וַיַּעֲבְדוּ מֵאֲהָבָה:

שם הלכה ד. אמרו חכמים הראשונים שמה תאמר הרבני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא. תלמוד לומר (דברים יא ג) "לאהבה את ה'". כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוגי תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד אל תקו פועלים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה:

(9) זהר חלק א פז עמוד א. שכר הרבה מאד בגין דכל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא זכי ואחסין ירושתא אחסנתא בעלמא דאתי פמה דכתיב (משלי ח: כ"א) להנחיל אוהבי יש. מאי ג"ש (דא י"ש מאין תלת עשר נהרי דאפרסמונא דכיא (מכילן) דיהבי ליה אחסנתא עלאה בעלמא דאתי) (נ"א דא עלמא דאתי). ואוצרותיהם אמלא, בהאי עלמא מעותרא ומכל טיבו דעלמא. מאן דאזיל לימינא זכי לעלמא דאתי, ומאן דאזיל לשמאלא הא עותרא בעלמא דין, (דאית שמאלא קדישא ואית שמאלא מסאבא, ודא הוא דאמרינן מאן דמתעסק באורייתא יהבי ליה ארך ימים בעלמא דאתי, ויהבי ליה עשר וכבוד בעלמא דין שנאמר (משלי ג: ט"ז) ארך ימים בימינו וגו', ומאן דיתרעי דיתהני גופא בעלמא דין ולא אתעסק באורייתא ובעובדין טבין, יהבי ליה עותרא בעלמא דין מסטרא דשמאלא מסטרא דיצר הרע, ובעותרא דא עביד ביש ירית גיהנם. ואי תימא וכי לא אית בעלמא דין עותרא מסטרא דקדושה, אין, דכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעשר, ודא הוא עותרא טבא דמסטרא דקדושה). רבי אבא פד אמת מהתם, הנה מכריז מאן בעי עותרא ומאן בעי אורכא דחיי בעלמא דאתי יימי וישתדל באורייתא. הו מתכונשין כולי עלמא לגביה. רנוק סד הנה בשיבבותיה. יומא סד אמת לגביה, אמר ליה רבי בעינא למלעי באורייתא פדי שיהיה לי עותרא. אמר ליה הא נדאי. אמר ליה מה שמך. אמר ליה דאזיל לימינא זכי לעלמא דאתי, ומאן דאזיל לשמאלא הא עותרא בעלמא דין, (דאית שמאלא קדישא ואית שמאלא מסאבא, ודא הוא דאמרינן מאן דמתעסק באורייתא יהבי ליה ארך ימים בעלמא דאתי, ויהבי ליה עשר וכבוד בעלמא דין שנאמר (משלי ג: ט"ז) ארך ימים בימינו וגו', ומאן דיתרעי דיתהני גופא בעלמא דין ולא אתעסק באורייתא ובעובדין טבין, יהבי ליה עותרא בעלמא דין מסטרא דשמאלא מסטרא דיצר הרע, ובעותרא דא עביד ביש ירית גיהנם. ואי תימא וכי לא אית בעלמא דין עותרא מסטרא דקדושה, אין, דכל

המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעשר, ודא הוא עותרא טבא דמסטרא דקדושה). רבי אבא פד אמת מהתם, הנה מכריז מאן בעי עותרא ומאן בעי אורכא דחיי בעלמא דאתי יימי וישתדל באורייתא. הו מתכונשין כולי עלמא לגביה. רנוק סד הנה בשיבבותיה. יומא סד אמת לגביה, אמר ליה רבי בעינא למלעי באורייתא פדי שיהיה לי עותרא. אמר ליה הא נדאי. אמר ליה מה שמך. אמר ליה יוסי. אמר לון לתלמידוי דיקרון ליה רבי יוסי מארי דעותרא ויקרא. יתיב ואתעסק באורייתא. ליומין הנה קאים קמיה, אמר ליה רבי אן הוא עותרא. אמר שמע מינה דלא לשם שמים קא עביד, ועאל לאדריה, שמע סד קלא דהנה אמר לא מענשיה (תוב לגביה) דגברא רבא ליהוי. תב לגביה, אמר ליה תיב פרי תיב ואנא יהיבנא לה עותרא. אדחכי אמת גברא סד ומאנא דפז בידיה, אפקיה ונפל נהורא בביתא. אמר ליה רבי בעינא למזכי באורייתא ואנא לא זכינא, ובעינא מאן דישתדל באורייתא בגיני. דהא אית לי עותרא סגי דקא שבק לי אבא, דכד יתיב על פתוריה הנה מסדר עליה תליסר פסי מאלין. ובעינא למזכי באורייתא ואנא יהיבנא עותרא. אמר ליה להווא רנוק תשתדל באורייתא ודא יהיב לה עותרא, יתב ליה ההוא פסא דפז. קרא עליה רבי אבא (איוב כ"ח: י"ז) לא יערכנה זקב וזכוכית ומתורתה פלי פז. יתיב ולעא באורייתא ונהוא בר נש הנה יהיב ליה עותרא. ליומין עאל חמידו דאורייתא במעוי. יומא סד הנה יתיב והנה פכי. אשכחיה רביה דהנה פכי, אמר ליה על מה קא בכית. אמר ליה ומה מנחנא חיי דעלמא דאתי בגין האי, לא בעינא אלא למזכי לגבאי. אמר השתא שמע מינה דהא לשם שמים קא עביד. קרא ליה להווא גברא, אמר ליה טול עותרה וקב ליה ליתמי ולמסכני, ואנא יהיבנא לה חולק יתיר באורייתא בכל מה דאנן לעאן. אהדר ליה רבי יוסי ההוא פסא דפז, ועד יומא לא אעדי שמייה, ומן בניו בן פזי, והיינו רבי יוסי בן פזי, ונקה לכמה אורייתא הוא ובנוי (בגין דלעא באורייתא). דלית לה אגר טב בעלמא פמאן דלעי באורייתא ומקימה:

(10) ניצוצי אורות שם. נראה שהכוונה להתפלל או להתבודד אן ליפול ע"פ כדי שימות אותו תלמיד כיון שהיה עוסק שלא לשמה כעין נפילת אפים דר"ה.

(11) פסחים נ עמוד ב. רבא רמי: פתיב פי גדל עד שמים חסדך, ופתיב פי גדל מעל שמים חסדך. הא כיצד? כאן בעושין לשמה, וכן בעושין שלא לשמה. וכדבר יהודה. דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק

אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

ירושלמי חגיגה פרק א הלכה ז. רב חונא אומר. למד תורה שלא לשמה. שמתוך שלא לשמה את בא לשמה.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ה. תחלת דינו של אדם אינו גדון אלא על התלמוד ואחר כך על שאר מעשיו. לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה:

רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פגיעות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמתלמד את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מתלמד איתן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתראה דעתן ויתחכמו חכמה יתרה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגיגוהו וינעוהו ויעבדוהו מאהבה:

טור יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ. דינו של אדם אינו גדון אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו לפיכך אמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

שו"ע שם ס"ב. לעולם יעסק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה:

שו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פרק ד ס"ג. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות (מועד קטן דף ט') על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו, ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן, אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן, שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן ואם אי אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, כגון להיות מעשה לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים, או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו כשיעור שיתבאר במקומו - יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו. ואין צריך לומר למצות שהן חובה מדברי סופרים כמו תפלה וכיוצא בה

שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות, כי "זה כל האדם", כמו שאמרו חכמים (ברכות י"ז) תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות, ונוח לו (ירושלמי פרק קמא דברכות ובבלי סוף פרק ב' דברכות) "שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם". ולא אמרו חכמים "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה" (רא"ש פרק ד' דפסחים ותוספות סוטה דף כ"ב) אלא כשמקיים המצות שלומד בתורה, רק שאינו לומד ומקיים לשם שמיים אלא מיראת העונש בעולם הבא או אפילו בעולם הזה או מאהבת שכר לקבל פרס בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד ש"למשמאילים בה" הנותן מן השמים, או אפילו ליקח מעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רב ויהיה ראש ישיבה, אבל אם אינו מקים מה שלומד נקרא רשע ועליו אמר הכתוב: "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו'", וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים (רא"ש בתשובה) הרי הוא כקל שבצבור וגרוע מעם הארץ (תוספות סוטה כ"ב), שזדונות נעשים להם כשגגות ולזה נעשים שגגות כזדונות, ועליו אמרו חכמים: "לא זכה - נעשית תורתו לו סם המות". ויש אומרים (מנורת המאור וכן דעת הרמב"ם במה שכתב לפיכך וכו' ודו"ק) שאף על פי כן לעולם יעסוק אדם בתורה כי מתוך שלא לשמה יוכל (ממדרש רבה וכן הוא בהדיא בירושלמי פרק קמא דחגיגה עיין שם) לבא לידי לשמה, ללמוד על מנת לשמור ולעשות, (מדרש רבה איכה) שהמאור שבה מחזירו למוטב - כמו שאמרו חכמים על פי "אותי עזבו ותורתי לא שמרו", שהמאור שבה היה מחזירם למוטב. וכך אמרו הקבלה, שכל התורה ומצות שאדם עושה בעודו רשע, אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה, מכל מקום, כשיחזור אחר כך בתשובה בגלגול זה או בגלגול אחר כמו שכתוב "כי לא ידח ממנו נידח", אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצות וחוזרים לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם:

ניצוצי אורות לזהר חלק ג רפז עמוד ב. כתוב בליקוטי שהיה רב הנקרא ר' אבא אריכא וחיה ת' שנה. ונראה שהקדימו ו"ש לר' אבא משא"כ בכל הזוהר מפני שצוהו לכתוב הדברים וזה היה יותר צריך לפי השעה שלא תשכח תורה. (הרמ"ז): אח"כ בס כנפי יונה והרמב"ם כ' שחי ש" שנה כמ"ש בעין זוכר. מאי"ן:

צרוּר המור בראשית יח, יז. ואמר **והשם אמר המכסה אני וגו' מאברהם.** לפי שאמר שאברהם הולך עמם לשלחם והוא לא היה יודע שהמלאכים היו הולכים להשחית את סדום. אבל היה הולך בתום לבבו לעשות להם לוויה. לזה רצה השם לגלות לו הדבר שידע שהיו שלוחים להשחית. ולזה סמך מיד וה' אמר המכסה אני מאברהם שאין ראוי שילך בתום לבבו בלא ידיעה. ואני סבור שאין ראוי לומר שאברהם לא היה מרגיש בדבר כי נביא היה. ועוד שכבר ידע שהיו מלאכים ממאמר השם ושהיו באים בשליחותו. אבל לא היה הדבר ברור אצלו. ואחר שראה שהשקיפו על פני סדום לבו נוקפו שהיו הולכים בשליחות מה ולא רצה לחזור בביתו. אבל הלך עמם ולא רצה להניחם. וזהו וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם לראות תכלית הדבר. וכשראה השם שהיה הדבר בספק אצלו. אמר בלבו אין ראוי שיהיה נבוך בדבר זה ואני רוצה לגלות לו ענין סדום. וזהו וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו'. ואולי יאמר וה' אמר המכסה אני מאברהם על דרך מצוה גוררת מצוה. וכן ששכר מצוה מצוה. כי בשכר מצות הלוויה דכתיב ואברהם הולך עמם לשלחם נזדמנה לו מצוה אחרת להתפלל על בני דורו. וה' אמר וגו'. ואולי אמר וה' אמר למלאכים. המכסה אני מאברהם אחר שעתיד להיות לגוי גדול ונברכו בו כל העולם. ואם אשמיד אלו הערים יתנו ללבם ויאמרו איה צדקתו וזכותו שהיה בגבולם ולא התפלל עליהם. והטעם שעתיד להיות לגוי גדול לפי שהוא עתיד לצוות והוא מצוה את בניו ושישמרו דרכי וידריכם בסדר העבודה הנכונה. והוא בב' דרכים הא' שידריכם שיעבדו את ה' בעבור כבודו וגדלו ולא לתכלית אחר. והב' שידריכם שיעבדו את ה' בעבור שיתן להם השם טובות גדולות. או בעבור שיצילם מהעונשים. ואעפ"י שהם דרכים הפכים זה לזה. שניהם יצטרכו להשיג המבוקש. כי הדרך הראשון אינו ראוי אלא לשרידים אשר ה' קורא המשיגים אורחות יושר. אבל למתחילים ולאנשים הפתאים. אם לא יאמרו להם שיעבדו את השם בעבור טובות העולם הזה. וכיוצא בזה. לא יעבדו את ה' מצד גדולתו ורוממותו. ואולי אחר כך הם יכירו האמת ויאמרו זה דרך ישר לפני איש ואחריתו דרכי מות. וכיוצא בזה אמרו ברבי יוחנן שבא לפניו תלמיד אחד ואמר שהיה רוצה ללמוד תורה על מנת להיות עשיר וקבלו. וצוה לתלמידו שיקרא לו ר' יוסי מארי דעותרא. ועסק בתורה והצלחה והיה אומר שהיה לו שם טוב ולא היה לו עושר. יום אחד בא לפני ר' יוחנן איש עשיר מאד שהניח לו אביו עושר גדול

ומרגליות כלי פז ולא קרא ולא שנה ובא לבית מדרשו. וא"ל שאחר שהוא לא עסק בתורה שהיה מביא עמו כלי פז לתתו לתלמידים. והרב קבלו ונתנו לרבי יוסי מארי דעותרא וקרא שמו ר' יוסי בן פזי והיה עוסק בתורה בשמחה. אחר שקרה ושנה ונכנס לעומקה של תורה וראה חמדת התורה הנאמר עליה הנחמדים מזהב ומפז רב. אמר בלבו אוי ואבוי שהנחתי חיי עולם בשביל חיי שעה. והלך ואמר לו לרב למה רמיתני ואתה צודה את נפשי לקחתה. כי אין לי לעסוק בתורה אלא בשביל גדולת השם. ולא בשביל כסף וזהב. וחזר אותו כלי פז לרב לחלקו לעניים. והכיר האמת ולכן נקרא על שמו ר' יוסי בן פזי בכל התלמוד. וזהו שאמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ולכן הדרך הראשון הוא הדרך האמיתי כאומרם במדרש הנעלם ראשית חכמה יראת ה' שהוא גדול ונורא ולא יראת העונש. אלא למתחילים ולטפשים הדרך השני הוא דרך נאות. ולכן אמר בכאן כי ידעתי לכלול בזה הפסוק שאברהם היה בקי באלו ב' הדרכים. הדרך הראשון והעיקר הוא מה ששבח בו השם לאברהם אחר פטירתו כאומר עקב אשר שמע אברהם בקולי. ולא בשביל סבה אחרת. וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורת מצד היות מצותי וחוקתי. ולא מצד אחר. וזהו שאמר בכאן כי ידעתי בשביל שני סבות. האחד למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. כי זהו הדרך הראשון לאהוב הצדק בשביל הצדק עצמו ולא בשביל דבר אחר. וזהו צדק צדק תרדוף. והוא היה מצוה את ביתו שמרו דרך ה' בשביל הצדק והמשפט ולא בשביל דבר אחר. והדרך השני הוא שהיה מצוה את ביתו שמרו דרך ה'. בשביל שיביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו מהטובות הגדולות והנוראות כירושת הארץ וכיוצא בו. ולפי שבזה הפסוק יוכל לומר אלו השני דרכים תמצא שיש בו שני פעמים למען. לפי שהם שני סבות ושני דרכים כמו שפירשנו. ולכן אמר כי איש כזה שיודע להדריך בני אדם רשעים וצדיקים ופתאים באלו השני דרכים. אינו ראוי לכסות ממנו שום דבר. ולכן ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה. עם אברהם ידבר כי המלאכים כבר היו יודעים זה כי להשחית את סדום באו. אבל רצה לגלות הדבר לאברהם בענין שיתפלל עליהם:

(13) רמ"א שם ס"א. כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים בין בחור בין זקן גדול אפי' עני המחזר על הפתחים אפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה

ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. (ובשעת הדחק אפילו לא קרא רק ק"ש שחרית וערבית לא ימושו מפיד קרינן ביה) (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין י"ב) ומי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו יספיק לאחרים הלומדים: הגה ותחשב לו כאילו לומד בעצמו (טור) ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו (תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה):

15 ב"מ נה עמוד ב. מתני' קשים שאונאה במקח וממכר, כף אונאה בדברים. לא יאמר לו: בכמה תפץ זה? והוא אינו רוצה ליקח. אם הנה בעל תשובה, לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים, לא יאמר לו: זכור מעשה אבותיך, שנאמר: "וגר לא תונה ולא תלחצנו".

רמב"ם הלכות תשובה ספ"ו. בעלי תשובה דרכן להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן אמש היית עושה כף וכף ואמש היית אומר כף וכף. אל ירגישו להן אלא שומעין ושומחים ויודעין שזו זכות להם. שכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונקלמים מהן זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחסא גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים או להזכירן לפניו כדי לבישו. או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה. הפל אסור ומזהר עליו בכלל הונת דברים שהזהירה תורה עליה שנאמר (ויקרא כה יז) "ולא תונו איש את עמיתו":

רמב"ם הלכות מכירה פרק יד הלכה יג. כיצד הנה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. ואם הנה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. הנה גר וקא ללמד תורה לא יאמר לו פה שאכל גבלות וטרפות יבוא וילמד תורה שנתנה מפי הגבורה. היו חלאים ויסורים באין עליו או שהנה מקבר את בניו. לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב (איוב ד ו) "הלוא יראתך פסלתך" (איוב ד ז) "זכר נא מי הוא נקי אבד":

שו"ע חו"מ סרכ"ח ס"ד. כיצד הוא אונאת דברים לא יאמר בכמה אתה רוצה ליתן חפץ זה והוא אינו רוצה לקנותו היו חמרים מבקשים לקנות תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו למכור אם היה חברו בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשי אבותיך אם היו

יסורין באים עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב הלא יראתך כסלתך זכר נא מי הוא נקי אבד אם נשאלה שאלה על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר זה וכן כל כיוצא בדברים אלו:

שו"ע הרב הלכות אונאה סכ"ח. כיצד היא אונאת דברים? היו חמרים מבקשים ממנו תבואה לקנות — לא יאמר לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו אלא שמתפנן להתל בו דרך בגיון או בחמרים. ואף על פי שיכול להתנצל לומר לו הייתי סבור שיש לך — הרי זה דבר המסור ללב, ועל זה נאמר "ויראת מאלהיך אני ה'". וכן לא יאמר לחברו בכמה תמכר תפץ זה והוא אינו תפץ לקנותו או שאין לו דמים, אלא שפנתו להטעות את חברו, ואחר כך פשלא יקנה יכיר חברו שנתפנן להטעותו ויצר לו. ואין צריך לומר שלא יאמר לו דברי קנטור, אף על פי שאין בהם גנות ודפי שיש בו עתה שזה אסור משום לשון הרע, אלא שמזכיר לו מה שפכר הנה, כגון אם הנה בעל תשובה — לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם הנה בן גרים — לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. או שמזכיר לו מה שהיה עתה שלא בלשון גנאי ודפי אלא בלשון תוכחה, כגון אם היו יסורים באים עליו — לא יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב "הלוא יראתך פסלתך וגו' זכר נא מי הוא נקי אבד וגו'", והם אמרו כן לאיוב לפי שהנה מצדיק עצמו ומרשיע מדת הדין. או שאומר דבר אחר שעל ידי זה נפר גנותו של חברו, כגון אם נשאלה שאלה בדבר חכמה — לא יאמר למי שאינו יודע באותה חכמה "מה תשיב בדבר זה" או "מה דעתך בדבר זה". וכן כל כיוצא בדברים אלו שהם צער הלב, אף על פי שאינו מחרפו בגנאי ודפי שיש בו עתה, ואינו מכנהו בשם רע, ולא מבישו ברבים. ואין צריך לומר המחרפו בדברי גנאי ודפי, אפלו ברמז, ואפלו הוא אמת אלא שאינו עוון וחסא אשר חטא, כענין שראוי לבזותו על דרך שיתבאר, שיש בזה אסור אונאת דברים, מלבד מן אסור לשון הרע, שהוא אפלו כשאומר כן שלא בפניו. וכן המקללו בפניו — יש בו משום אונאת דברים, לבד מאסור קללה לשום אדם מישראל, שהוא אפלו שלא בפניו, כמו שכתוב "לא תקלל חרש":

16 שמות ב, יב. ויפן פה נכה וירא פי אין איש ויף את המצרי ויטמנהו בחול:

רש"י ד"ה וירא כי אין איש. עתיד לצאת ממנו שיטמנהו (ת"י):

תרגום יונתן. ואיסתפל משה בקחמת דעתיה ואתבונן בקל דר ודר והא לא קאים מן ההוא מצרעא גבר גיור ולא דעביד תתובא מן בני בני עד עלמא ומקא ות מצרעא וטמריה בקלא

(17) אבות פרק א משנה יז. שמעון בנו אומר, כל ימי גדלתי בין הסקמים, ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. ולא המדרש הוא העקר, אלא המעשה. וכל המרבה דברים, מביא חטא:

(18) שולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות תלמוד תורה קונטרס אחרון ס"ד ס"ג סק"א. עיין רמב"ם פ"ג הל' ה' לפיכך כו'. ולכאורה צ"ע הא גם בשאר מעשים נמי אמרינן הכי לעולם יעסוק בתורה ובמצות כו' שבשכר מ"ב קרבנות כו'. וגם הרמב"ם כתב כן סוף הלכות תשובה, גם בנשים שפטורות מתלמוד תורה. אלא ודאי דבמצות אתי שפיר, שהמצוה נעשית כתקנה עכ"פ אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה, אבל בתלמוד תורה כשלומד ואינו מקיים מה שלומד הרי עליו נאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי, וסלקא דעתך אמינא שראוי לו שלא ילמוד קמ"ל דאפילו הכי התלמוד מביא לידי מעשה לבסוף עכ"פ, שהמאור שבה מחזירו למוטב, וסופו לתלמוד ולקיים לשמה. והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון, יש לומר דהרב אינו צריך להכניס את עצמו לבית הספק, שמא לא יחזור בו נמצא זורק אבן למרקוליס, אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו, דמה יפסיד. ואף ששגגות נעשים כזדונות אין הפסדו שקול כנגד שכרו, אם יזכה ויסור למוטב. ואם לא יזכה דמו בראשו והלעיטהו כו'. וגם הרב יש לומר דצריך להכניס את עצמו לבית הספק אם אי אפשר בענין אחר, אלא אם אפשר להחזירו תחלה למוטב, עי"ז שלא יכניסוהו לבית המדרש, מדחים אותו תחלה. ותדע דתניא לעולם תהא שמאל דוחה כו' ולא כיהושע בן פרחיה כו'.

(19) אור התורה עקב כרך ה עמוד ב'לב. ומ"ש רז"ל לעולם יעסוק אדם בתומ"צ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, היינו שזו היא עצת חז"ל שיעסוק אפי' שלא לשמה משום שעכ"פ יבא מזה לשמה, אבל אם לא בא לשמה הרי אמרו נוח לו שתהפך שלייתו כו' וכמ"ש במ"א מזה.

מאמרי אדה"ז הקצרים עמוד תקע. וזהו כוונת הרמב"ם ש' שכ' לפי שת"ת שקול כנגד כולם לעולם יעסוק אדם כו' וכוונתו לאפוקי פ' הרא"ש דהיינו אף שאינו מקיים כלל שעובר על כל המצות אעפ"כ ראוי לו

שיעסוק בתו' מפני שבח' התורה למעלה מכל המצות ולא אצטריך לאשמעינן מצות אעפ"י שגם הם נזכרים בדברי ר"י הנ"ל כי מצות א"צ כוונה אלא אפי' ע"פ הירושלמי קמ"ל. ושרש הדברים כי אעפ"י שלא ניהא לקוב"ה בעסק הרשע בתו' כמ"ש ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי שהוא לומד ועובר תמיד כו' אעפ"כ אם בא להימלך אם לעסוק ב בתו' אם לאו אזי עצת ר"י נכונה לומר שיעסוק וכ"ה הדין באמת. וכ"ה ע"ד הקבלה. ובזה יובן מארז"ל שויתר הקב"ה על עון הגזל ועריות וש"ד ולא ויתר על ביטול תורה והוא מאד תמוה אם יש בהם גזל למה להם תורה. וע"ד הנ"ל יובן היטב כו' וד"ל.

לקוטי שיחות חלק ה עמוד 245 הערה 37. ראה בסוף.

(20) חולין קלג עמוד א. רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא ואמרי לה לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר ביזנא עביד להו עגלא תילתא א"ל רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחדללא זכי ליה רבא אכל ורב ספרא לא אכל אקריוה לרב ספרא בחלמא (משלי כה, כ) מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע אתא לקמיה דרב יוסף א"ל דלמא משום דעברי אשמעתא דמר אקריין הכי אמר ליה כי אמרי אנא באחר שמעא בעל כרחיה מזכי וכי אמרי אנא למאן דלא אפשר ליה הא אפשר ליה ואלא מ"ט אקריין הכי כלפי רבא ולקריין לרבא רבא נזוף הוה א"ל אביי לרב דימי ופשטיה דקרא במאי כתיב א"ל בשונה לתלמיד שאינו הגון דאמר רב יהודה אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם שנאמר (איוב כ, כו) כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא ת"ח שנאמר (יואל ג, ה) ובשרידיים אשר ה' קורא אמר רבי זירא אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס שנאמר (משלי כו, ח) כצורר אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד וכתוב (משלי יט, י) לא נאווה לכסיל תענוג:

רמב"ם הלכות תלמוד תורה רפ"ד. אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו. או לתם. אכל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו ואתר פה מקניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון פאלו זרק אבן למרקוליס שנאמר (משלי כו, ח) "כצורר אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד". ואין כבוד אלא תורה שנאמר (משלי ג, לה) "כבוד חכמים ינחלו". וכן

הרב שאינו הולך בדרך טובה אף על פי שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין מתלמדין ממנו עד שובו למוטב. שפאמר (מלאכי ב ז) "פי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו פי מלאך ה' צבאות הוא". אמרו חכמים אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו אם לאו אל יבקשו תורה מפיהו:

שו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה יז. (חולין קל"ג) אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון אלא מחזירים אותו למוטב תחלה ואחר כך מכניסים אותו לבית המדרש ומלמדים אותו, ואם אי אפשר להחזירו למוטב תחלה והוא דוחק להכנס ללמדו (סוטה) - תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ולא כיהושע בן פרחיה שדחה לפלוני בשתי ידיים (מועד קטן י"ז), וכן הרב שהולך בדרך לא טובה, אף על פי שחכם גדול הוא והכל צריכים לו, אין למדים ממנו עד שיחזור למוטב:

21) שם ס"ג. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות (מועד קטן דף ט') על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו, ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן, אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן, שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן ואם אי אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, כגון להיות מעשה לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים, או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו כשיעור שיתבאר במקומו - יפסיק תלמודו ויעשה המצוה ויחזור לתלמודו. ואין צריך לומר למצות שהן חובה מדברי סופרים כמו תפלה וכיוצא בה שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות, כי "זה כל האדם", כמו שאמרו חכמים (ברכות י"ז) תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים, ואם אינו עושה כן, נמצא שלמד שלא לעשות, ונוח לו (ירושלמי פרק קמא דברכות ובבלי סוף פרק ב' דברכות) "שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם". ולא אמרו חכמים "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה" (רא"ש פרק ד' דפסחים ותוספות סוטה דף כ"ב) אלא כשמקיים המצות שלומד בתורה, רק שאינו לומד ומקיים לשם שמיים אלא מיראת העונש בעולם הבא או אפילו בעולם הזה או מאהבת שכר לקבל פרס בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד ש"למשאילים בה"

הנותן מן השמים, או אפילו ליקח מעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רב ויהיה ראש ישיבה, אבל אם אינו מקים מה שלומד נקרא רשע ועליו אמר הכתוב: "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו'", וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים (רא"ש בתשובה) הרי הוא כקל שבצבור וגרוע מעם הארץ (תוספות סוטה כ"ב), שזדונות נעשים להם כשגגות ולזה נעשים שגגות כזדונות, ועליו אמרו חכמים: "לא זכה - נעשית תורתו לו סם המות". ויש אומרים (מנורת המאור וכן דעת הרמב"ם במה שכתב לפיכך וכו' ודו"ק) שאף על פי כן לעולם יעסוק אדם בתורה כי מתוך שלא לשמה יוכל (ממדרש רבה וכן הוא בהדיא בירושלמי פרק קמא דחגיגה עיין שם) לבא לידי לשמה, ללמוד על מנת לשמור ולעשות, (מדרש רבה איכה) שהמאור שבה מחזירו למוטב - כמו שאמרו חכמים על פי "אותי עזבו ותורתי לא שמרו", שהמאור שבה היה מחזירם למוטב. וכך אמרו הקבלה, שכל התורה ומצות שאדם עושה בעודו רשע, אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה, מכל מקום, כשיחזור אחר כך בתשובה בגלגול זה או בגלגול אחר כמו שכתוב "כי לא ידח ממנו נידח", אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצות וחוזרים לקדושה בחזרתו, ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם:

הלכות ת"ת שם ס"ד. מותר לתלמיד חכם להודיע (נדרים ס"ב) עצמו שהוא תלמיד חכם במקום שאין מכירין אותו אם צריך לכך ואי אפשר בענין אחר - כגון שעלילים עליו ואין ידו משגת לפייסם בממון, אבל אם ידו משגת לפייסם בממון - אסור להודיע עצמו כדי להנצל בכבוד תורתו, שכל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם, קל וחומר מבלשצר שנשתמש בכל קודש, ואין צריך לומר הלומד כדי להתגדל ולהיות לו שם כשם הגדולים אשר בארץ או כדי להתפרנס במלמדות א דיינות והוראות, וכך אמרו חכמים: אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחתוך בהם, שכל הנהגה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם, אלא דבר בהם לשמם ולשם פועלם בה'. ואף על פי כן, מי שאין בו יראת שמיים לדבר לשמה אלא להתגדל או להתפרנס - מוטב שיעסוק בתורה שלא לשמה משיתבטל ויפרוש, כי מתוך שלא לשמה יבא לשמה כמו שנתבאר למעלה:

24) אבות פרק ד משנה ה. רבי ישמעאל פנו אומר, הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמד וללמד ונהלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמד וללמד לשמור ולעשות. רבי צדוק אומר, אל תעשם עטרה

להתגדל בהם, ולא קרדם לקפר בהם. וכך הנה הלל אומר, ודאשתמש בתגא, חלף. הא למדת, פל הנהנה מדברי תורה, נוטל סגיו מן העולם:

26 רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה ד. אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא. תלמוד לומר (דברים יא יג) "לאהבה את ה'". כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוגי תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד אל תהיו פעבדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה:

ספרי עקב יא, יג. לאהבה את ה' אלהיכם - שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאעשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר לעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' אלהיכם, כל שאתם עושים לא תהו עושים אלא מאהבה.

נדרים סב עמוד א. תנא: "לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקלו ולדבקה בו", שלא יאמר אדם: אקרא שיקראוני "חכם", אשנה שיקראוני "רבי", אשנן שאהיה זמן ואשב בשיבה. אלא למד מאהבה, וסוף הכבוד לבא. שגאמר: "קשרם על אצבעתיך פתבם על לוח לבי". ואומר: "דרכיה דרכי נועם", ואומר: "עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר".

ספרי עקב שם כב. לאהבה, שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב בישיבה בשביל שאאריך ימים לעולם הבא תלמוד לומר לאהבה, למוד מכל מקום וסוף הכבוד לבוא, וכן הוא אומר (שם ג יח) עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' ואומר (שם ד כב) כי חיים הם למוציאים ואומר (משלי ד ט) תתן לראשך לויית חן בעולם הזה, עטרת תפארת תמגנך בעולם הבא, (שם ג טז) אורך ימים בימינה לעולם הבא בשמאלה עושר וכבוד בעולם הזה. רבי אלעזר ברבי צדוק אומר עשה דברים לשם פעולתם דבר בהם לשמם. הוא היה אומר ומה בלישצר שנשתמש בכלי בית המקדש וכלי חול היו נעקרו חיי מן העולם הזה ומן העולם הבא המשתמש בכלי שנברא בו העולם על אחת כמה וכמה שיעקרו חיי מן העולם הזה ומן העולם הבא.

27 רמ"א יו"ד סימן רמ"ו סכ"א. אין דברי התורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם ולא בלומדים

מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד ולא יתן שנה לעיניו ותנומה לעפעפיו: הגה ולא יחשוב האדם לעסוק בתורה ולקנות עושר וכבוד עם הלמוד כי מי שמעלה מחשבה זו בלבו אינו זוכה לכתרה של תורה אלא יעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי וימעט בעסק ויעסוק בתורה ויסיר תענוגי הזמן מלבו ויעשה מלאכה כל יום כדי חיי אדם אין לו מה יאכל ושאר היום והלילה יעסוק בתורה ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל וגו' כל המשים על לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה הרי זה מחלל השם ומבזה התורה שאסור ליהנות מדברי תורה וכל תורה שאין עמה מלאכה גוררת עון וסופו ללסטם הבריות (לשון הטור) וכל זה בבריאי ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו (רבינו יונה ורבינו ירוחם נתיב ב' וכו' הרמ"ה) אבל זקן או חולה מותר ליהנות מתורתו ושיספקו לו (לכ"ע) ויש אומרים דאפילו בבריאי מותר (בית יוסף בשם תשובת רשב"ץ) ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של עיר יש לו הכנסה וספוק מאנשי העיר כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון (אברבנאל בפירוש מסכת אבות) ודוקא חכם הצריך לזה אבל עשיר אסור ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריוח ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא ומתת אלהים היא אך אין זה מדת כל אדם שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו (גם זה בתשובה הנוכרת) וכל זה דשרי היינו שנוטל פרס מן הצבור או הספקה קבועה אבל אין לו לקבל דורות מן הבריות והא דאמר' כל המביא דורון לחכם כאלו מקריב בכורים היינו בדורות קטנים שכן דרך בני אדם להביא דורון קטן לאדם חשוב אפ"ל הוא עם הארץ (רבינו ירוחם בשם רבינו יונה) ושרי לתלמיד חכם למטעם מידי מהוראתו כדי לברר הוראתו אבל ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר אסור (הגהות אשיר"י פ"ק דעבודת כוכבים) ודאשתמש בתגא חלף (הג"מ וסמ"ג) וי"א דזהו המשתמש בשמות (שם בשם אבות דר' נתן) ומותר לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה (בנדרים דף ס"ב וסמ"ג והג"מ שם ות' רשב"א ס"ל פ"ד) אם צריך הוא לכך:

28 משפטים כא, י. אם אהרת יקחלו שארה פסותה וענתה לא יגרע:

29 סוטה מז עמוד א. והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות, ואף על פי שלא לשמה. שמתוך שלא לשמה — בא לשמה. שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ונצתה מגפו רות שיצא ממנה שלמה, שכתוב ביה "אלף עלות יצלה שלמה". ואמר רבי יוסי בן חוני: רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה! תאנתו מיהא לקללה הוי.

30 רמב"ם הלכות גירושין ספ"ב. מי שהדין נותן שפופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש. בית דין של ישאל בכל מקום ובכל זמן מפין אותו עד שיאמר

רוצה אני ויכתב הגט והוא גט פשר. וכן אם הכוהו עפ"ם ואמר לו עשה מה שישאל אומרין לה ולקחו אותו ישאל ביד העפ"ם עד שיגרש הרי זה פשר. ואם העפ"ם מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיקתב הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עפ"ם בין ביד ישראל. שאין אומרין אנוס אלא למי שנלקח ונדחק לעשות דבר שאינו מחייב בו מן התורה לעשותו כגון מי שהכה עד שמכר או עד שנמתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה והכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישאל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו בית דין של ישראל או שהיו הדייטות ואנסוהו עד שגרש הרי זה גט פסול הואיל וישאל אנסוהו יגמר ויגרש. ואם העפ"ם, אנסוהו לגרש שלא כדיון אינו גט. אף על פי שאמר בעפ"ם רוצה אני ואמר לישאל כתבו וחתמו הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והעפ"ם אנסוהו אינו גט:

31 ברכות יז עמוד א. מרְגָלָא בְּפוּמֵיהּ דְּרַבָּא: תְּקִלִית חֲקָמָה — תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שְׁלֵא יְהֵא אָדָם קוּרָא לְשׁוּנָה וּבִעֲטָא בְּאֵבִיו וּבְאִמּוֹ וּבְרַבּוֹ וּבְמִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲקָמָה וּבְמִנּוּן, שְׁנֵאָמַר: "רֵאשִׁית חֲקָמָה יְרָאת ה' שְׁקָל טוֹב לְכָל עוֹשֵׂיהֶם". "לְעוֹשִׂים" לֹא נֶאֱמַר, אֲלָא "לְעוֹשֵׂיהֶם" — לְעוֹשִׂים לְשִׁמָּה וְלֹא לְעוֹשִׂים שְׁלֵא לְשִׁמָּה. וְכָל הַעוֹשֶׂה שְׁלֵא לְשִׁמָּה, נוֹחַ לוֹ שְׁלֵא נִבְרָא.

תוס' ד"ה העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא - וא"ת האמר רב יהודה אמר רב פרק מקום שנהגו (פסחים ד' נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וי"ל דהכא מיירי שאינו לומד אלא לקנות חביריו והתם מיירי שלומד ע"מ שיכבדוהו:

מוסרת הש"ס שם. [ע"ע תענית ז עמוד א תוספת ד"ה וכל העוסק ותוס' פסחים נ עמוד ב ד"ה וכאן ותוס' נזיר כג עמוד ב ד"ה שמתוך ותוס' סוטה כב עמוד ב ד"ה לעולם].

32 תוס' סוטה כב עמוד ב ד"ה לעולם. לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה - ואי קשיא הא

אמרין בפ"ק דתענית (דף ז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלהי פרק היה קורא במסכת ברכות (דף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מיראת היסורין כי הכא ומאהבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שצוהו על כך אלא להנאתו כדאמרין בפ"ק דמסכת ע"ז (דף יט.) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ' עגלה ערופה (לקמן סוטה מז.) ואיתא בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (דף כג:) ובפרק בתרא דהוריות (דף י:) לעולם יעסוק אדם וכו' שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות גם הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפציו בשכרו ולא לשם שמים וכדאמרין פ"ק דר"ה (דף ד.) האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני ה"ז צדיק גמור אבל היא שלא לשמה דתענית ומס' ברכות אינו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש התם (ברכות יז.) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ובוטט באביו ובאמו וברבו או במי שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה:

פסחים נ עמוד ב. רבא רמי: פתיב "פי גדל עד שמים חסדך", וכתוב "פי גדל מעל שמים חסדך". הא פיצד? פאן בעושין לשמה, וכאן בעושין שלא לשמה. וכדבר יהודה. דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה פא לשמה.

תוס' ד"ה וכאן בעושים שלא לשמה וכדבר יהודה - תימה (דרב) גופיה אמר בפ"ב דברכות (ד' יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ואור"י דהתם מיירי כגון שלומד כדי להתייחר ולקנטר ולקפח את חביריו בהלכה ואינו לומד ע"מ לעשות אבל הכא מיירי דומיא דההיא דלעיל יש שפל ונשכר דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא שאין מתכוון לשום רעה אלא מתוך עצלות אפ"ה גדול עד שמים חסדו:

רא"ש שם. רבא רמי כתיב כי גדול מעל שמים חסדך וכתוב כי גדול עד שמים חסדך הא כיצד כאן לעושין

לשמה כאן לעושיין שלא לשמה כדרב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה והא דאמר רבא גופיה בפרק שני דברכות (דף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. התם מיירי שלומד להתיהר ולהתפאר ולקנתר חביריו ולקפחם בהלכות ואין לומד על מנת לעשות והכא מיירי דומיא דאיירי ביה לעיל שפל ונשכר דלא עביד כולא שבתא ולא עביד במעלי שבתא שעושה מצוה שלא בכוונה שלא לשמה וכה"ג אמרי' בירושלמי (משנה ד' פ"ק דברכות) לא מודי רבי שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה לעשות לולב ולית ליה לר' שמעון בן יוחי המלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו. ולא יצא לאויר העולם.

פרש"י ברכות שם. העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא – פירוש שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר דבפרק מקום שנהגו (פסחים דף נ:): אמרינן רבא רמי כתיב עד שמים חסדך וכתיב מעל השמים כאן בעוסק שלא לשמה כו' והתם איירי במקיים כדי שיכבדוהו וכן משמע בירושלמי דפירקין:

34 נהורא דאורייתא מאמר ז פרק ד. ראה בסוף.

36 ב"ק יז עמוד א. אָמַר רַבֵּה בַר בַּר חֲנָה: הֵנָּה אֲזִילְנָא בְּהַדְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְמִשְׁאֵל שְׁמַעְתָּא, פִּי הֵנָּה עָיִיל לְבֵית הַפֶּסַח וְהֵנָּה בְּעֵינָא מֵינִיָּה מִלְתָּא, לֹא פְּשִׁיט לֵן עַד דְּמָשִׁי יָדִיה וּמִנַּח תְּפִילִין וּמְבָרַךְ, וְהָדַר אָמַר לֵן: אֲפִילוּ "קַיִים" אָמְרִינוּ; "לִימַד" לֹא אָמְרִינוּ. וְהָאָמַר מָר: גְּדוֹל תְּלַמּוּד תּוֹרָה, שְׁהַתְּלַמּוּד מְבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה! לֹא קִשְׁיָא; הָא לְמִיגְמַר, הָא לְאִגְמוּרֵי.

38 של"ה בית אחרון. הדעת הב' הוא דעת הרמב"ן ז"ל, נמצאו לו בפרשת וראא (ו, ב) אמר שם בזה הלשון, לא תבוא על אדם טובה בשכר מצוה או רעה בעונש עבירה רק במעשה הנס, ואם יונח האדם לטבעו או למזלו לא יוסיפו בו מעשיו דבר ולא יגרע ממנו, אבל שכר כל התורה וענשה בעולם הזה הכל נסים והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם, והם באדם עונש ושכר באמת. ומפני זה תאריך התורה ביעודה שבעולם הזה ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות, כי אלה מופתים וכנגד התולדות, וקיום הנפש ודבקה באלהים דבר ראוי בתולדותה שהיא תשוב אל האלהים אשר נתנה. ועוד אפשר זה אם גומר השם עלי, והוא מ"ש בפרשת אחרי מות (יה, כט) בענין הכריתות הנזכרים בנפש, אמר כי הם בטחון גדול בקיום הנפשות אחר

מיתה ובמתן השכר בעולם הנשמות, והעולה מדבריו שם להיות שהשארות נמשך לנפש בהכרח כי אין לה סבות ההפסד, והיא בעניינה לא תמות. ולפי שזה כן, לא היה שם סיבה לשיבטיח בעל הגמול בקיומה, כלל כי זה מוכרח מתולדותה, ולכן לא בא יעודו בתורה. אבל הטובות האלה, להיות שאין נמשכות לנו כלל בדרך הטבע, הוצרך בעל הגמול יתברך להבטיחנו לומר כי היעודים ההם נמצאים עמנו בנס, ולכן גזר הרב כי שכר כל התורה נסים והם נסתרים: **עוד** הוסיף הרב ביעודים האלה בפרשת אם בחקותי (כו, יא) אמר שם בזה הלשון, וכבר בארנו כי כל אלה הברכות כלם נסים אין בטבע שיבאו הגשמים ויהיה השלוה לנו מהאויבים ויבא מורך בלבם לנוס מאה מפני חמשה בעשותינו החקים המצות, ולא שיהיה הכל הפך מפני זרעינו השנה השביעית. כל זה הוא דעת הרב ז"ל בשני הגמולים: **וכבר** נודע בשערים היות הרב גדול המאמינים, רב מובהק לחכמים בחכמת הקבלה היא חכמת האמת, וגם בעיני יפלא על האמינו כי יעודי התורה הם נסים, עם היותו גדול בחכמה, וכבר אמרו החכמים כי הנס הוא מציאות הדבר בעצם זולת סבותיו העצמיות. והנה לדעתו ז"ל הטובות וההצלחות המיועדות בתורה לא ימשכו אחר המצות, ולא יתחייבו מהם כלל, ואין יחוס בין עשיית המצות אל עליית האדים וירידת המטר בהיות הארץ צמאה ויבשה אין כל, ובין התענית אל זיכוך האויר המעופש הדברי, אבל מציאת כל זה אחר המצות יראה הרב ז"ל שהוא בדרך נס, אין המצות סבתם כלל: **והנה** מרמזו בסתרי התורה כפי קבלתו נראה היפך מזה כפי מה שפירשו תלמידי המקובלים ממנו בהרבה מסודותיו והוא האמת. וזה כי העליונים מתברכים בהתעוררות התחתונים בעבודתם, ומשם מתפשטת הברכה אל הגורמים. ואין לומר כי זה דרך נס למבין האמת, אבל טבע העבודה יחייב כן כמו שהתבאר, ויתבאר עוד בס"ד. ואולי כוונת הרב ז"ל להשיב על השאלה הישנה כפי הנגלה, לתת מענה לשון להמון החכמים בה לבעלי הריב, ונסתפק במה שרמז בסודותיו בענינה ליחידי סגולה העומדים בסוד אלהינו, ובזה יתיישב הלב וינוח הדעת. עיין שם.

39 תניא פרק לז. והנה, תכלית השלימות הנה של ימות המשיח ותחית המתים, שהוא גילוי אור-אין-סוף ברוך-הוא בעולם הנה הגשמי – תלוי במעשינו ונעבודתנו כל זמן משוף הגלות. פי הגורם שכר המצוה – היא המצוה בעצמה, פי בעשייתה, ממשיך האדם גילוי אור-אין-סוף ברוך-הוא מלמעלה למטה להתלבש בגשמיית עולם הנה, בדרך שנהיה תחלה תחת משקל קליפת נוגה ומקבל

חיותה ממנה, שהם כל דברים הטוהורים ומותרים
שנעשית בהם המצנה מעשית.

תניא פרק לט. והנה, "שכר מצנה – מצנה", פירוש,
שמשכרה נדע מהותה ומדגתה, ואין לנו עסק בנסתרות
שהם צדיקים הגדולים, שהם בבחינת מרפכה, רק
הגלות לנו, שאחריהם כל אדם ימשוה, לידע נאמנה
מהות ומדגת עבודת ה' בדחילו ורחימו בהתגלות לבו,
הנמשכות מן הבינה נדעת בגדולת אינסוף ברוך הוא –
מקומה ב' ספירות דבריא, ועבודה בדחילו ורחימו
הטבעיים שבמוחו – ב' ספירות דיצירה. אבל עבודה
בלי התעוררות דחילו ורחימו אפילו במוחו בבחינת
גילוי, דהיינו, לעורר האהבה הטבעית המסתרת בלב,
להוציאה מההעלם והסתר הלב אל הגילוי, אפילו במוחו
ומעלומות לבו על כל פנים, רק היא נשארת מסותרת
בלב כתולדתה, כמו שהיתה קודם העבודה, הרי עבודה
זו נשארת למטה בעולם הפירוד, הנקרא "חיצוניות
העולמות", ואין בה פח לעלות וליפול ביחודו יתברך,
שהן עשר ספירות הקדושות, וכמו שכתוב בתיקונים,
ד"בלא דחילו ורחימו – לא פרקא לעילא", ולא יכלא
לסקלא ולמיקם קדם ה'.

רמב"ם הלכות תשובה פרק י הלכה א. אל יאמר אדם
הריני עושה מצות התורה ועוסק בהקמתה כדי שאקבל
כל הברכות הפתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם
הבא, ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן כדי
שאנצל מן הקלות הפתובות בתורה או כדי שלא אפטר
מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבד את ה' על הדרך הזה,
שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת
הנביאים ולא מעלת החכמים. ואין עובדים ה' על דרך זה
אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכו אותן לעבד
מיראה עד שתראה דעתן ונעבדו מאהבה:

שם הלכה ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי
שלא תגיע עליו פרענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל
העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת
אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו
חכמים לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך פשולמדין את
הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן
אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתראה דעתן
ויתחכמו חכמה יתרה מגלים להם רז זה מעט מעט
ומרגילין אותן לענגן זה בנסת עד שישגיגוהו ונדעוהו
ונעבדוהו מאהבה:

לקוטי שיחות חלק טו עמוד 312. די שלימות הרצון
פון איובערשטער אין מצוות איז – אז ווי אס זאל ניט זיין
מצבו ומעמדו פון דעם מקיים המצוות – זאל ער
דערהערן די גוטסקייט און נויטקייט פון דער מצוה. און
דעריבער איז דער רצון פון מצוות נתלבש געווארן אין
טטם און איז גורם און בריינגט שכר עדי אז אויך א גער
קטן (ברוחניות) בלשון הרמב"ם אין דעם מצב זיינעם
זאל ער דערהערן זייער גוטסקייט פאר עס.

(40) אבות פרק ו משנה ה. רבי שמעון בן יהודה משום
רבי שמעון בן יוחאי אומר, הנני והלכת והעשר והקבד
והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה
לעולם, שנאמר (שם טז) עטרת תפארת שיבה בדרך
צדקה תמצא. ואומר (שם כ) תפארת בחורים כחם וחדר
זקנים שיבה. ואומר (שם יד) עטרת חכמים עשרם.
ואומר (שם יז) עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים
אבותם. ואומר (ישעיה כד) תפארה תלכנה ובושה תחמה,
פי מלה ה' צבאות בהר ציון ויבירושלים ונגד זקניו כבוד.
רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמנו חכמים
לצדיקים, כלם נתקיימו ברבי ובבניו:

(41) פרשתנו יב, ב. ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה
שמך ויהיה ברכה:

(42) המשך ס"ו עמוד שפת. גם צ"ל אומרו ואגדלה
שמך מה היא מעלה גבי אבהרם דכתיב בו ואנכי עפר
ואפר שהי' בבחי' תכלית הביטול ומהו המעלה אצלו
הגדלת השם.

(43) וירא יח, כז. ניען אברהם ויאמר הנהגא הואלתל
לדבר אל-אדני ואנכי עפר ואפר:

(44) תענית כ עמוד ב. תנו רבנן: לעולם יהא אדם רך
פקנה ואל יהא קשה כארוז. מעשה שבא רבי אלעזר ברבי
שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על תמור
ומטייל על שפת נהר, ושמש שמחה גדולה. והיתה דעתו
גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נודמן לו אדם אחד
שהיה מכווער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי! ולא
החזיר לו. אמר לו: ריקה, כמה מכווער אותו האיש! שמא
כל בני עירך מכווערין כמותך? אמר לו: איני יודע, אלא
לה ואמור לאומן שעשאוני: "כמה מכווער כלי זה
שעשית". כיון שינדע בעצמו שחטא, ירד מן התמור
ונשמשח לפניו, ואמר לו: נעניתי לך, מחול לי! אמר לו:
איני מוחל לך עד שתלה לאומן שעשאוני ואמור לו: כמה
מכווער כלי זה שעשית. היה מטייל אחריו עד שהגיע

לעירו. יצאו בני עירו לקראתו, והיו אומרים לו: שלום עליך רבי רבי, מורי מורי! אמר להם: למי אתם קורין רבי רבי? אמרו לו: לזה שמטייל אחרריך. אמר להם: אם זה רבי — אל ירבו כמותו בישראל. אמרו לו: מפני מה? אמר להם: כך נכף עשה לי. אמרו לו: אף על פי כן, מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא. אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן. מיד נכנס רבי אלעזר ברבי שמעון, ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה נאל יהא קשה פארוז. ולפיכך נכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

45) בראשית רבה פרק לט, ב. ויאמר ה' אל אברהם (בראשית יב, א), רבי ברכיה פתח (שיר השירים א, ג): לריש שמנייה טובים שמן תורק שמך, אמר רבי ברכיה למה הנה אברהם אבינו דומה, לצלוחית של אפופילסיון מקפת צמיד פתיל, ומגשת בנות, ולא הנה ריחו נודף, כינו שהיתה מטלטלת הנה ריחו נודף. כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו טלטל עצמך ממקום למקום ושמה מתגדל בעולם.

46) כתר שם טוב ס' קצד. פי' בכאן סוד גדול והוא למה ברא הקב"ה דברי מאכל ומשקה שאדם תאב להם. והטעם שהם ניצוץ אדה"ר שהיו מתלבשים בדצח"ם ויש להם חשק להדבק בקדושה והם מעוררים מ"נ בסוד אין טפה יורד מלמעלה שאין טפיים עולה כנגדה וכל אכילה שאדם אוכל ושותה הם ממש חלק ניצוצות שלו שהוא צריך לתקן. וז"ש רעבים גם צמאים שאדם רעב וצמא להם. למה זה. ואמר נפשם בהם תתעטף בסוד גלות בלבוש ויחשבה לזונה כי כסתה פניה וכל הדברים שהיו משמשין לאדם הם ממש בסוד הבנין שלו שהלבישו והבן:

לקוטי שיחות חלק א עמוד 177. עס איז געווען א חסיד'ישער איד וואָס האָט געקאָנט, אָבער ניט געוואָלט זיין קיין רב, און איז גע' וואָרן אַ סוחר. זייענדיק אַ סוחר האָט ער זיך צופיל אריינגעלייגט אין מסחר. האט אים דער רבי געשריבן אין א בריוו: כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הויי יחי' האדם, דאָס וואָס דער גוף איז הונגעריק צום לחם הגשמי, נעמט זיך דאָס פון דעם וואָס די נשמה איז הונגעריק צום ניצוץ אלקי שבהמאכל, און דאָס פועל'ט אויפן גוף ער זאָל זיין הונגעריק צום לחם הגשמי. נמצא אַז דער עיקר איז דער ענין אלקי וואָס איז דא אין דעם און ניט דער גשמי.

לקוטי שיחות חלק יט עמוד 295. וועט מען דאס פארשטיין לויטן פירוש הבעש"ט אויפן פסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף" - אז דער הונגער און דורשט פון גוף צו א דבר מאכל אדער משקה, נעמט זיך פון דעם וואָס נפשם בהם תתעטף - דער נפש וויל מברר זיין די ניצוצי קדושה פון דעם מאכל ומשקה (ווארום די ניצוצות זיינען שייך צו אים, שהוא דוקא) צריך לתקן). דאס הייסט, אז כאטש דער מענטש פילט בלויז זיין טבעית'דיקן הונגער צו עסן מצד הגוף, איז עס אבער באמת דער הונגער פון זיין נשמה צו די ניצוצי קדושה שבמאכל וואָס געהערן צו אים. ועד"ז איז עס בענינו: דאס וואָס א איד בעט ר"ה מיט תחנונים כו' אז דער אויבערשטער זאל אים געבן צרכיו הגשמיים והרוחניים, איז (אע"פ אז בחיי צונויות איז עס מצד דערויף וואָס אים זיינען נוגע ענינים פון בני חיי ומזוני, און זיין מציאות, איז אבער) דער אמת און פנימיות פון דער שפיכת הנפש דער הונגער" פון נשמה צו אויספירן די כוונה העליונה צו מאכן פון די דברים גשמיים א דירה לו ית'. ואדרבה: דאס גופא וואָס מיזעט, אז אידן ווערן נתעורר ביים זאגן ונתנה תוקף כו' מי ינוח כו' פון טיפעניש פון הארצן נאך מערער ווי די התעוררות ביים זאגן מלוך על העולם כולו בכבודך" כו' - איז א הוכחה, אז אזוי איז עס אויך באמיתת הענין. ווארום אע"פ אז דער טעם גלוי אויף דעם איז, ווייל זייענדיק א נשמה בגוף, זיינען עניני עוה"ז נעענטער צו אים און דערנעמען אים מער ווי ענינים רוחניים - איז אָבער דער טעם פנימי אין דעם, ווייל די כוונה פון עצמותו ית' איז (דוקא) אין דירה בתחנונים (כנ"ל ס"ו), ובמילא דערנעמט עס אויך א אידן אין עצמיות הנפש שלו: און דערפאר ווערט ער נתעורר וכו' אין די בקשות דוקא, וואָס בפנימיות איז דאס די הזזה עצמית פון עצם הנשמה צו אויספירן די כוונה העליונה צו מאכן די וועלט א דירה לו ית'.

48) לקוטי שיחות חלק ה עמוד 249. ראה בסוף.

לקוטי שיחות חלק יח עמוד 123. ע"פ הנ"ל, אז פסח שני איז די עבודה פון תשובה, וועט מען פארשטיין דעם טעם, בפנימיות הענינים, וואָס אין פסח שני זיינען פאראן דריי (דיעות ו) אופנים (דאלו ואלו דא"ה) כנ"ל ס"א - ווייל בכללות זיינען פאי ראן (אט די) דריי אופנים אין תשובה: א) תקנתא" דתשובה: דאס וואָס גלייך ביי מעשה החטא האט ער די תקנה פון תשובה - אזוי ווי ביים פארי פעלן דעם פסח ראשון איז פאר אים תיכף גרייט די תקנה פון פסח שני דער אופן אין תשובה ווי

בחטאים סתם, שוין בש בשעת החטא איז פאר פאראן די אפשריות התיקון דורך תשובה.

.....עפ"י הנ"ל (בענין תקנתא דתשובה) וועט צוקומען אַ תוס' ביאור אין דעם דין, אז אפילו אַ רשע, וואָס זיין תומ"צ איז מוסיף כח בקליפות, דארף לערנען תורה אפילו שלא לשמה, ווייל כשיחזור אח"כ בתשובה אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצות כו". ד. ה. דאס וואָס ער לערנט תורה בעודו רשעי איז מלכתחלה אויפן סמך פון דעם, וואָס ער וועט שפעטער תשובה טאן, ווייל דאָס איז דער אויפטו פון תקנתא דתשובה: אז תורה גיט מלכתחלה בשעת מעשה החטא די אפשריות ותקנה פון תשובה. און הגם אַז אַט דער דין - אַז אויך בעודו רשע" דארף מען לערנען תורה - איז חל אויף אלע סוגים פון רשעים, אויך אַזאָ וואָס זאגט אחטא ואשוב, וואָס האָט ניט תקנתא דתשובה כנ"ל - איז - צום עלית הלימוד האט עס בכלל קיין שייכות ניט, ווייל דער אחטא איז דאָך ניט דער לימוד און עס איז בודאי אז יחזור אח"כ בתשובה און נאכמער - אז אפילו, במיעוטא דמיעור טא, אז ער לערנט, ר"ל, כדי להוסיף כח כו' און פאַרלאָזט זיך אַז אחטא ואשוב" - דארף ער אויך לערנען נאָר עס איז דא אַ חילוק אין דעם וויבאלד אז אין מספיקין כו": ביים לעצטן סוג, דארף מען (מצד אין מספיקין כו') אנקומען צום טעם אז אויך אַ נידח"א איז מובטח אז סו"ס איז אויך ער ודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר כמ"ש ני כי לא ידח ממנו נידח: משא"כ ביי חטאים סתם דארף מען ניט אנקומען צום טעם פון לא ידח ממנו נידח - ער איז מלכתחלה (ניט קיין נידוי, נאָר) בלויז אַ רחוק", ווייל ער האט דאך גלייך בשעת החטא די תקנתא דתשובה, בדוגמת תקנתא דפסח שני כ'.

49) שו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פרק ד ס"ו. אַך מכל מקום, גם חסידים הראשונים לא היו רשאים להשהות (שם בברייתא) כל כך בתפלה אלא מפני שלמדו כבר תחלה כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה, וקיים ידיעות התורה. שמתוך שחסידים הם הייתה תורתם משתמרת ומתקיימת בידם ולא משתכחת מהם, רק שמצות תלמוד תורה הוא "והגית בו יומם ולילה", וכנגד מצוה זה שקולה מצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה אמיתית ליפטר ממצוה זו, כדין כל העוסק במצוה פטור מהמצוה, אבל לא כנגד מצות ידיעת התורה וליפטר ממנו חס ושלם. כי תכלית היראה היא לירא ולהתבושש מגדולתו. למרות עיני כבודו חס ושלום, לעשות הרע בעיניו, לעבור על אחת מכל מצות ה' אשר

לא תעשינה, בין לא תעשינה של תורה בין של דברי סופרים חס ושלום. ותכלית האהבה היא העבודה. לעבדו מאהבה ובשמחה, לעשות נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו בקיום מצות עשה של תורה או של דברי סופרים, ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג ושלמוח בה', והוא מעין העולם הבא וקבלת שכר קיום מצות (אבל עבודה מאהבה היא כי מאשר צמאה נפשי לה' לדבקה בו היא רוח צמאונה כמי התורה וקיום מצותיה דאורייתא וקדשא בריך הוא כלא חד, ועל זה נאמר: "הוי כל צמא לכו למים). ומאחר שידיעת כל התורה למי שאפשר לו היא מצות עשה של תורה כמו שנתבאר למעלה, והשוכח דבר ממשנתו מפני שלא חזר על לימוד כראוי כשאפשר לו עובר בלאו, אם כן, איך יעבור בלאו ועשה מחמת שעוסק ביראת ה' כל הים (וגם מי שאי אפשר לו ידיעת כל התורה, הרי אמרו - "לא עליך המלאכה לגמור"), מה שאין כן, מצות והגית בו יומם ולילה, שהותרה מכללה במה שנאמר: "ואספת דגנך וגו'", אמרה תורה "הנהג בהן מנהג דרך ארץ", ויוכל לצאת ידי חובה בקביעות עתים ביום ובלילה, ואפילו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית בשעת הדחק כשאין לו פנאי מפני טרדת פרנסתו שהוא חיי הגוף וכל שכן וקל וחומר כשעוסק בחיי נפש לדבקה בה' חיים על זה אמרו חכמים (משנה ראש פרק קמא דפאה) שתלמוד תורה הוא מדברים שאין להם שיעור:

כסף משנה להלכות ת"ת פרק ג הלכה י. כל המשים על לבו וכו'. רבינו ז"ל הרחיב פיו ולשונו בפירוש המשנה פ"ד דמסכת אבות על ההספקות שנותנין גם לתלמידים גם לרבנים. וגם כי נראה מדבריו שרוב חכמי התורה הגדולים שבאותו זמן או כלם היו עושים כן וגם פה אזדא לטעמיה. והנה הוא ז"ל הביא שם ראייה מהלל הזקן [יומא ל"ה:]: שהיה חוטב עצים ולומד. ואין משם ראייה שזה היה דוקא בתחילת למודו ולפי שהיה בזמנם אלפים ורבעות תלמידים אולי לא היו נותנין אלא למפורסמים שבהם או שכל מי שהיה אפשר לו שלא ליהנות היה עושה אבל כשזכה לחכמה ולמד דעת את העם התעלה על דעתך שהיה חוטב עצים. גם מה שהביא מר' חנינא בן דוסא [ברכות י"ז:]: אינה ראייה שאם היה רוצה להתעשר לא היה צריך לשאול מבני אדם רק מן השמים היו נותנים לו כמוזכר בתעניות [כ"ה]. אבל הוא ז"ל לא רצה ליהנות מן העולם הזה ואין דברינו אלא ברוצים ליהנות מן העולם הזה אבל שלא באיסור. וקרנא [כתובות ק"ה]. שהיה מרויח שהיה בודק באוצרות יין איזה ראוי להתקיים אותה אומנות יפה היא ובלא טורח

גדול. ואין ספק שמי שחננו השם יתברך להתפרנס ממלאכתו אסור לו ליטול ורב הונא דהוה דלי דוולא כבר פירש"י ז"ל שהיה דולה להשקות שדותיו ובזה אין גנאי גם כי כפי זה כבר היו לו קרקעות ולא היה צריך ליטול. והביא עוד ראייה ממה שאמרו במי שאחזו [ס"ז]: רב יוסף איעסק בריחייא רב ששת בכשורי אמר כמה גדולה מלאכה שמחממת את בעליה. וכבר נזכר רש"י ז"ל מזה וכתב דלרפואה היו עושים כן בימות השלג להתחמם ולהזיע. ואיני מבין כוונת רבינו הלא נערים בעץ כשלו אף כי סומים כי רב ששת סומא היה כנראה באותה סוגיא ואיך היה נושא קורות וא"כ ע"כ י"ל כרש"י שהיה נושא משא בתוך ביתו ממקום למקום. ודחה שם רבינו ראית אמרם היתה כאניות סוחר לומר דהיינו דוקא כשהיו חולים. ואמת הדבר שר' אלעזר בר"ש אמרו [ב"מ פ"ד:]: שהיה חולה אבל מ"מ אם כוונת הכתוב לכך מה משבח התורה הרי כל בעלי מומין אע"פ שלא יהיו בני תורה ממרחק יביאו לחמם כי הרואה עצמו בצער נודר כך לצדקה ונותנין אותו לעניים החולים וגם שר' אלעזר בידו היה לסלק היסורים מעליו כמוזכר בהפועלים וכיון שכן היה גורם לעצמו ליהנות מד"ת וא"כ מהו שטוען רבינו ואומר והמעשים אשר ימצאו בגמרא מאנשים בעלי מומין בגופן שאין תחבולה להם אלא לקחת ממון אחרים ואם לא מה יעשו הימותו זה לא צותה תורה אינה טענה דאיכא למימר שיסלקו יסוריהם מעליהם ולא ימותו. גם שמצינו בדברי חז"ל [כתובות ק"ה:]: שלתת דורון לת"ח שהוא כאילו מקריב ביכורים והביאו ראייה מאלישע כמוזכר פ' שני דייני גזירות וכן מצינו כשהיו הולכים לשאול לנביא היו נותנין לו דורון. ולפי פשט דברי רבינו גם דורון אסור לו לקבל דאל"כ למה נדחק באותו פסוק דהיתה כאניות סוחר לימא התם בתורת דורון הוה. ומצינו בר' יוחנן שהיה מפרנסו הנשיא כדאיתא בסוטה (פרק היה נוטל דף כ"א) גם בדברי קבלה מצינו גם ליושבים לפני ה' יהיה לאכול לשבעה וכו'. ובסוף הזרוע (חולין קל"ד:) אמרינן ההוא שקא דדינרי דאתא לבי מדרשא קדם ר' אמי וזכה בהם ופריך והיכי עביד הכי והא כתיב ונתן ולא שיטול מעצמו ומשני לעניים זכה בהם ואי בעית אימא אדם חשוב שאני כלומר ממונה ראש ישיבה דתניא והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו. ופירש"י שקא דדינרי דינרי זהב שלחו ממקום אחר לבני הישיבה וודאי דר' אמי לא היה חולה דאי לא לשני הכי אלא בריא הוה ואפילו הכי זכה בהם ולא הוקשה להם למה נטלו אלא מפני שנטלו מעצמו הא לאו הכי שפיר דמי. ועוד דמשמע בפירושו דאדם חשוב

אפילו ליטול מעצמו שרי. ומה שהביא להשתיק החולקין ממעשה דר' טרפון [נדרים ס"ב] ודיונתן בן עמרם [ב"ב ח']. אדרבה משם ראייה דאמר רבינו הקדוש שלא יכנס להתפרנס משלו אלא ת"ח ואם איתא שאסור היאך היה מכשילן לת"ח לתת להם מה שהוא אסור ועוד דלא מן השם הוא זה דודאי כל היכא שיש לו אסור לו ליהנות מדברי תורה וגם יש לו למעבד כל טצדקי דאפשר שאם יהנה יהיה בתורת עני וכהיא דיונתן בן עמרם. ויותר נראה לומר דכל שאין לו משרא שרי ליהנות ויונתן בן עמרם לפנים משורת הדין הוא דעבד וכמו שאמרו שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד תורה דמשמע דוקא יונתן הוא דלא הוי מתהני הא אינך הוו מתהנו דאי לאו הכי הל"ל שמא שום בן תורה הוא שאינו נהנה בכבוד תורה. ועוד דאם איתא דאסור היאך לא נמצא שום אחד שיעמיד דבריו על דין תורה אלא יונתן בן עמרם לבדו: ופירושו המשניות שם באבות כך הם לדעת ר' ישמעאל אומר הלומד על מנת ללמד כלומר שאין כוונת למידתו לשמה רק להתכבד בהיותו ראש ישיבה כמו שאמרו בפ' קונם [ס"ב]. לאהבה את ה' שלא תאמר אקרא כדי שיקראוני חכם אשנה כדי שיקראוני רבי או שאהיה זקן ויושב בישיבה, או שכוונתו ע"מ ללמד וליטול שכר כמי שלומד איזה אומנות מספיקים בידו ללמוד וללמד כפי כוונתו ולא יותר אבל הלומד ע"מ לעשות הוי לומד לשמה ומספיקים בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות כי כל אלה בכלל כוונתו כי לימוד התלמידים גם השמרו ממצות ל"ת ועשות מצות עשה מעשה יאמר לו. בא ר' צדוק ואמר אל תטעה לומר כיון שאני רואה שגם ללומד ע"מ ללמד מספיקין בידו כפי כוונתו שאין בו עון אשר חטא אל תכוין לשום אחת מהכוונות הרמוזות בעל מנת ללמד. ובבחינת המכוין השגת הכבוד אמר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ובבחינת המכוין ללמוד כדי להתפרנס כמי שלומד אומנות אמר ולא קורדום לחפור בהם. ותדע ששתי הכוונות אסורות שכך היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף וכיון שהלל סתם דבריו הא למדת שכל הנהגה מדברי תורה איזה מין של הנאה שיהיה כלומר שלומד על מנת השגת כבוד או השגת פרנסתו נוטל חייו מן העולם. גם משנת הלל שהזכיר הכתובה בפ"א כך פירושו לדעתו הוא אמר תחלה הוי מתלמידיו של אהרן ומדרך העולם שההולכים בדרכים ישרים כאלה כונתם לקנות שם או להרויח, כנגד מי שמכוין לקנות שם אמר נגד שמיה וכו'. וא"ת מי הכניסני בתגר זה אם למדתי לא אוסיף עוד כי אם אלמוד אולי אתכוין לקנות שם ואובד

שמי וכשלא אוסיף לא אענש או אם שמעתי מאמר זה קודם שאלמוד לא אלמוד אמר ודלא מוסיף יוסף אע"פ שלמד כיון ששנה ופירש ה"ז קשה מכולם ודאי יוסף אבל אותו שלא רצה ללמוד חייב מיתה הוא ומ"מ אם יש לו זכות תולה לו ולכך שינה לומר בראשון יוסף ובשני חייב מיתה. וכנגד כוונת הרוחת הממון אמר ודאשתמש בתגא חלף וכאן נכללות כל הנאות ד"ת. וה"מ המכוין בהתחלת למודו לכוונות האלה או שאפשר לו להתפרנס בלא שיטול שכר תלמודו אבל אם למד לשם שמים ואח"כ אי אפשר לו להתפרנס אם לא יטול שכר מותר. וזה נחלק לשלשה חלקים אם שיטול מאבות הבנים שכר ללמד בניו או ללמוד. ואם שיושב ולומד וכל הבא לקרבה אל המלאכה יקרבהו לתורה ולמצות. ואם שיושב ודן דין אמת לאמתו. וכל אלו החלקים למדנו היתרם מפרק שני דיני גזירות דאמרינן התם ת"ח המלמדין הלכות שחיטה והלכות קמיצה לכהנים נוטלים שכרם מתרומת הלשכה וכתבו התוספות דאע"ג דאמרינן בפ' אין בין המודר דשכר תלמוד אסור הכא שאני דכל שעה היו יושבים ולא היו עוסקין בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הצבור לפרנסם. מדבריהם למדנו שלא אסרו שכר התלמוד אלא כשיש לו ממקום אחר כדי פרנסתו. ומכאן יש ללמוד לשני החלקים הראשונים שלפיכך היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה מלמדי הלכות שחיטה וקמיצה לכהנים לפי שהרי הם מהנים בזה לישראל עצמם שאם הכהנים לא ידעו היאך יקריבו קרבנות ישראל ה"נ אם אין גדיים אין תיישים ומי יורה שמועה ונמצאת ה"ו תורה בטלה מאליה וא"כ עליהם מוטל לפרנסם דה"ל כאילו מלמדים אותם בעצמם וש"י כמ"ש בשם התוספות. גם החלק השלישי נלמד ממה שאמרו בפ' הנזכר גזרי גזירות כלומר דינין שגוזרים גזירות שבירושלים נוטלים שכרם תשעים ותשע מנה מתרומת הלשכה. גם שם כתבו התוספות דטעמא לפי שלא היה להם ממה להתפרנס וכשם שהיו מגבין השקלים אפילו בע"כ כ"ש שמגבין בזמן הגליות כל מה שצריך להעמדת ציבור ואלמלא כן ח"ו היינו כאובדים בענייננו ואין לך צורך ציבור גדול ממה שצריכין להעמיד ביניהם מורה צדק גם תלמידים ימלאו מקומו בהפרדו מן העוה"ז וכופין אלו לאלו על החקים הקבועים על כך. ואמרינן תו בגמרא אהא גזוזרי גזירות לא רצו מוסיפין להם לא רצו אטו ברשיעי עסקינן ומפרש רש"י ברשיעי שנוטלים שכר לדון יותר מכדי חייהם אלא לא ספקו אע"פ שלא רצו ליטול מוסיפין להם. הכלל העולה שכל שאין לו ממה להתפרנס מותר

ליטול שכרו ללמד בין מהתלמידים עצמן בין מן הצבור. וכן מותר לו ליטול שכר מהצבור לדון או מהבעלי דינין אחר שמירת התנאים הנזכרים בהלכות סנהדרין. ואחרי הודיע ה' אותנו כל זאת אפשר לומר שכוונת רבינו כאן היא שאין לאדם לפרוק עול מלאכה מעליו כדי להתפרנס מן הבריות כדי ללמוד אבל שילמוד מלאכה המפרנסת אותו ואם תספיקנו מוטב ואם לא תספיקנו יטול הספקתו מהצבור ואין בכך כלום. וזהו שכתב כל המשים על לבו וכו'. והביא כמה משניות מורות על שראוי ללמוד מלאכה ואפילו נאמר שאין כן דעת רבינו אלא כנראה מדבריו בפירוש המשנה קי"ל כל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג. וראינו כל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגים ליטול שכרם מן הצבור וגם כי נודה שהלכה כדברי רבינו בפירוש המשנה אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאילו לא היתה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולים לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת ח"ו ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר:

ב"ח יו"ד סימן רמ"ו ד"ה ומ"ש כל המשים אל לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה וכו' הבית יוסף כתב דלא נהגו חכמי הדורות כמותו והראיות שהביא לדבריו יש לדחותם ואדרבה יש להביא ראיות להחזיק ביד הנותנים והמקבלים וכו' וכבר כתב והאריך הרשב"ץ בתשובותיו לחלוק על הרמב"ם ולסתור כל דבריו וכו' עכ"ל ולפי שתשובה זו לא נמצאת בידינו גם הב"י סתם דבריו ולא פירש הדחיות לראיית הרמב"ם גם לא הראה מקום הראייה להחזיק ביד הנותנים והמקבלים ע"כ באתי להעיר און בלמודים מכמה מאמרים שניתן רשות לראש ישיבה ליהנות ולהתפרנס ע"י המתנות ומותר לו לקבל עד שיתעשר בפרק אלו נאמרין (סוטה דף מ) רבי אבהו אימנו רבנן עליה למנייה ברישא כיון דחזי לרבי אבא דמן עכו דתפיסי ליה ב"ח א"ל איכא רבה ופי' רש"י אית לי רבה חכם גדול וראוי לישב בראש יותר ממני כדי שיושיבוהו בראש ונותנים לו מנות ומעשרין אותו כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו כדנתיא והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ובפ"ג דתענית [דף כ"א] אילפא ורבי יוחנן כו' עד דאתא אילפא מלך ר' יוחנן א"ל אי אותיב מר וגריס לא הוה מלך מר ופי' רש"י מלך ר"י מינהו ראש ישיבה עליהם מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשרין אותו וכו' עכ"ל ובהוריות בפרק כהן משוח [דף י'] ר"ג ורבי יהושע הו אולין בספינתא וכו' א"ל עד שאתה תמיה עליו תמה אני על ב'

היה יכול להציל עצמו בממון כי עשיר גדול היה כדאיתא להדיא בפרק קונם יין (נדריים דף ס"ב) אבל במה שהורשה לחכם ותלמידיהם ליהנות מכבוד תורה למי שנתמנה לראש עד שיתעשר מקרא דוהכהן הגדול מאחיו וכן לתלמידים שאין להן במה להתפרנס ומוטלין על הציבור כהך דב' דייני גזירות אין שם נידוד איסור מיהו מהך עובדא דיונתן בן עמרם פ"ק דב"ב [דף ה'] שלא הו"ל לחם לאכול בשנת בצורת ודאי קשיא אלא דאף להרמב"ם נמי קשיא שהוא פ"ה בהדיא דראב"ש בפרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא ד' פד) דקרי אנפשיה היתה כאניות סוחר וגו' דשאני בעלי מומין בגופותם או זקנים באים בימים שאין תחבולה להם אלא לקחת ממון מאחרים ואם לא מה יעשו הימותו זה לא צייתה התורה וא"כ יונתן בן עמרם שלא הו"ל תחבולה אלא להתנכר לפני ר' לומר לו פרנסני ככלב וכעורב ולולא זאת היה מת ברעב והא דדמינא מותר לו לקבל מתנה להתפרנס שלא ימות ברעב אלא בע"כ חסידות יתירה היתה בו על שאר חכמי דורות דאע"פ שכולם נכנסו להתפרנס מאוצרו של רבי הוא לא נכנס ואין ממנו ראייה לאסור בשאר חכם ותדע שהרי אף רבי חייא היה מקבל פרס מבית רבי כדאיתא בפרק הדר (עירובין דף ע"ג) דרב בי רבי חייא ורבי חייא בי רבי אמרי אין אנו צריכין לערב שהרי אנו על שלחן של רבי סמוכין ואיתא נמי בפ' ב' דייני גזירות דכי הוו רבנן מפטרי מקמי אלישע הוו פיישו תרי אלפין ומאתים ומבי רב אלפא ומאתים מבי רב הונא ת"ת ופירש"י אוכלי שולחנו ובס"פ הניזקין ההוא שיפורה דמעיקרא הוה בי רב יהודה ולבסוף בי רבה וכו' דפירושו שופר של נדבה השלוחה לבני הישיבה כמ"ש רש"י ע"ש רב שרירא גאון והסכים עמו ר"ת בתוספות לשם וכן הערוך שמעינן דמעולם היו ת"ח מקבלים סיפוקם מן הנדבות ומראשי ישיבות מיהו ודאי יותר מכדי סיפוקם ודאי אסור לתלמידים כמה שאמרו להדיא גבי ב' דייני גזירות אטו ברשיעי עסקינן וכו' מהר"ר מנחם מ"ץ בתשובה ואין היתר לקבל מתנות עד שיתעשר אלא לראש ישיבה שהוא כמו מלך וכהן גדול כמו שנתבאר:

50) שבת לא עמוד א. תנו רבנן: מעשה בגוי אָחָד וְשָׂא לִפְנֵי שְׂמַאי. אָמַר לוֹ: פֶּמָה תּוֹרוֹת יֵשׁ לָכֶם? אָמַר לוֹ: שְׁתֵּים, תּוֹרָה שְׂבָכְתָב וְתוֹרָה שְׂבָעֵל פֶּה. אָמַר לוֹ: שְׂבָכְתָב אָנִי מְאַמֵּינָךְ, וְשְׂבָעֵל פֶּה — אֵינִי מְאַמֵּינָךְ. גְּיָרֵנִי עַל מְנַת שְׂתַלְמִדְנִי תוֹרָה שְׂבָכְתָב. גָּעַר בּוֹ וְהוֹצִיאֹ בְּנִזְיָפָה. כָּא לִפְנֵי הַלֵּל, גְּיָרִיָּה. יוֹמָא קָמָא אָמַר לִיה: אִיב גִּיד. לְמַחַר

תלמידים שיש לך ביבשה רבי אלעזר בן חסמא ור"י בן גודגאדא שידועים לשער כמה טיפות יש בים ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש נתן דעתו להושיבם בראש ופ"ה רש"י כדי שיהיו מתפרנסים בשררה שיתנו להם. ומי לנו גדול מר"ע שנהנה הוא ותלמידיו ממתנת קטיעא בר שלום כדאיתא בפ"ק דע"ז סוף [דף י'] ואין ספק דלא נתן להם נכסיו אלא לכבוד תורתן: ובפרק הנודר מן המבושל (נדריים דף נ') מן שית מילי איעתר ר"ע וכו' והא דפ' א"ט סוף [דף מ"ד] דר"א לא שקיל ולא אזיל אמר לא קא בעי מר דאיחי דכתיב ושונא מתנות יחיה לא היה צריך למתנה זו אבל ר"י כדי שיתעשר וישמעו דבריו א"נ תלמידים העוסקים בתורה וצריכים להתפרנס ודאי דאין בו איסור והלא ב' דייני גזירות היו נוטלין שכרן מתרומת הלישכה דלחד תירוצא דתוספות דלפי שלא היו עוסקין בשום מלאכה ולא הו"ל במה להתפרנס היה מוטל על הצבור להתפרנס ולחד תירוצא משום דמשל ציבור היו נוטלין היה מותר אפי' הו"ל להתפרנס ואע"ג דקאמר התם לא רצו מוסיפים להם ופריך לא רצו אטו ברשיעי עסקינן שנוטליו שכר לדון יותר מכדי חייהם ופריקו אלא לא ספקו אף ע"פ שלא רצו מוסיפין עליהן דאלמא דאסור יותר מכדי סיפוקו כ"ש דלהתעשר אסור י"ל דדייני גזירות לא נתמנו לראשים על הקהל אבל ר"י שהוא כמו מלך וכהן גדול צריך שיהא עשיר ועי"ל דדייני גזירות היו נשמעין דבריהם אפילו לא היו עשירים ולא היו צריכין ליקח יותר מכדי ספוקם וכוה יש ליישב הא דהקשה הרמב"ם מהלל הזקן ומר' חנינא בן דוסא דודאי היה להם כדי ספוקם ולא היו מקבלין מתנות כדי שיתעשרו ויהיו דבריהם נשמעים משום דהיו דבריהם נשמעים בלאו הכי והעיקר נ"ל דמהלל הזקן ודאי לא קשיא דבשעה שהיה חוטב עצים עדיין לא נתמנה לנשיא ודכוותה אבא חלקיה במס' תענית (ד' כ"ג) ורב יהודה דלא הוה ליה גלימא והיה יושב בבית המדרש בלא בגד כדאיתא בפ' הנודר מן המבושל סוף (נדריים דף מ"ט) לא היו נתמנים לראשים על הקהל והא דתנן אל תעשם עטרה להתגדל בהם וכו' אינו אלא שלא יתכוין בתלמודו כדי להתגדל ולהתעשר אלא יעסוק בתורה לשמה וסוף העושר והכבוד לבוא וכדתניא בפ' קונם יין (נדריים דף ס"ב) לאהבה את ה' אלהיך וכו' שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם וכו' אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא וכו' ר"א בר צדוק אומר עשה דברים לפועלן ודבר בהם לשמם ואל תעשה עטרה להתגדל וכו'. ומה שהביא הרמב"ם ראייה מר' טרפון לא דמי לנדון דההוא גברא היה חושדו בגנב ובשביל כבוד תורתו הניחו וכבר

אָפּיך ליה. אָמַר ליה: וְהָא אָתְמוּל לָא אָמַרְתָּ לִי הֲכִי! אָמַר ליה: לָאו עָלֵי דִינִי קָא סְמַכְתָּ? דְעַל פֶּה נְמִי סְמוּךְ עָלֵי.

שוב מעשה בגוי אַחַד שָׂבָא לִפְנֵי שְׂמַאי. אָמַר לוֹ: גִּיּוֹרְנִי עַל מְנַת שְׁתַּלְמִדְנִי כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּה כְּשֶׁאֲנִי עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת! דְּחַפּוֹ בְּאַמַת הַבְּנִין שְׁבִינְדוּ. בָּא לִפְנֵי הַלֵּל, גִּיּוֹרֵיהִי. אָמַר לוֹ: דְעַלְךָ סְנִי לְחַבְרָךְ לָא תַעֲבִיד — זוּ הִיא כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּה, וְאִידֵךְ פִּירוּשָׁה הוּא, זִיל גְמֹר.

שוב מעשה בגוי אַחַד שְׁהֵיָה עוֹבֵר אַחֲרֵי בֵית הַמְדַרְשָׁה, וְשָׁמַע קוֹל סוֹפֵר שְׁהֵיָה אוֹמֵר: "וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חוֹשֵׁן וְאַפֹּדִי". אָמַר: הֲלָלוּ לִמִּי? אָמְרוּ לוֹ: לְכֹהֵן גְּדוֹל. אָמַר אוֹתוֹ גּוֹי בְּעַצְמוֹ: אֵלֶּךְ וְאַתְגִּייר בְּשָׂבִיל שְׂיִשְׁמֹנִי כֹהֵן גְּדוֹל. בָּא לִפְנֵי שְׂמַאי, אָמַר לוֹ: גִּיּוֹרְנִי עַל מְנַת שְׁתַּלְמִינִי כֹהֵן גְּדוֹל. דְּחַפּוֹ בְּאַמַת הַבְּנִין שְׁבִינְדוּ. בָּא לִפְנֵי הַלֵּל, גִּיּוֹרֵיהִי. אָמַר לוֹ: כְּלוּם מַעֲמִידִין מְלַךְ אֱלֹהִים מִי שְׂיִידַע טַכְסִיסֵי מַלְכוּת, לָךְ לְמוֹד טַכְסִיסֵי מַלְכוּת. הֲלָךְ וְקָרָא. כִּינֵן שְׁהֵיָע "וְהִנֵּה הַקָּרֵב יוֹמֵת", אָמַר ליה: מְקָרָא זֶה עַל מִי נְאָמַר? אָמַר לוֹ: אֲפִילוּ עַל דָּוִד מְלֶכְךָ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אוֹתוֹ גַּר קַל וְחוֹמֵר בְּעַצְמוֹ: וּמַה יִּשְׂרָאֵל שְׁנַקְרָאוּ בְּנִים לְמִקּוֹם וּמִתּוֹךְ אֶהְיֶה שְׂאֵהֲבָם קָרָא לְהֵם: "בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל", כְּתִיב עָלֵיהֶם "וְהִנֵּה הַקָּרֵב יוֹמֵת" — גַּר הֲקַל שְׂבָא בְּמִקְלוֹ וּבִתְרֵי מִיּוֹ, עַל אַחַת כְּפָה וְכַמָּה. בָּא לִפְנֵי שְׂמַאי, אָמַר לוֹ: כְּלוּם רְאוּי אָנִי לְהִיּוֹת כֹּהֵן גְּדוֹל? וְהֲלֹא כְּתִיב בַּתּוֹרָה: "וְהִנֵּה הַקָּרֵב יוֹמֵת". בָּא לִפְנֵי הַלֵּל, אָמַר לוֹ: עַנְוֹתֵן הַלֵּל, יְנוּחוּ לָךְ בְּרַכּוֹת עַל רֵאשִׁיךָ, שְׁקַרְבְּתֵנִי תַחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה. לְמִים גְּזִנְדוּגוֹ שְׁלִשְׁתָּן לְמִקּוֹם אַחַד, אָמְרוּ: קַפְדִּנְתוּ שֶׁל שְׂמַאי בְּקִשָּׁה לְטוֹרְדֵנוּ מִן הָעוֹלָם, עַנְוֹתֵנוּתוֹ שֶׁל הַלֵּל קִרְבְּתֵנוּ תַחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה.

לקוטי שיחות חלק טז עמוד 315. איז דאך ניט מובן, ממ"נ: וויבא ד ס'איז דא דער כלל, אז מ'דארף זיך אפהאלטן פון מקבל זיין גרים אין א לייכן אופן ובפרט אז דא האנדלט זיך וועגן גרים וואס זאגן קלאר אז זייער גירות איז, "ע"מ", וואס איז א תנאי שלא כדבעי און בשעת איישר קומט זיך מגייר זיין בכדי צו דערגרייכן דורכדעם א שררה וכיו"ב, אדער ער איז ניט מקבל אויף זיך גאנץ תורה, איז מען אים ניט מקבל - היינט וו אזוי האט די הלל מקבל געווען? און אויב ביי אט די גרים איז די קבלת גירות יא געווען כדבעי, און ווי מ'זעט טאקע בפועל אז זיי זיינען געווארן אפגעשטופט? אמת"ע גרים - איז ווי קומט עס וואס שמאי האט זיי די הסברה איז כנ"ל: ביי שמאי, לשטיתו, האט מכריע געווען דעם עיניו רואות בכלל, די כללות דיקע משמעות פון זייערע רייד און אופן קבלת הגירות - און וויבאלדאז דאס איז ניט

כדבעי, האט ער דערפאר זיי דוחה געווען. הלל אבער, לשיטתו, האט דן געוון אינעם ענין לויט די פרטים וסיבות הדיבור און ער האט געזען בזה אז די אלע גרים זיילן זיך מגייר זיין מיט אן אמת (און דאס וואס זייער דבור איז בנוסח הנ"ל איז עס צוליב א זייטיקן טעם עס פעלט זיי אין ידיעה בגדר דכה"ג וכיו"ב).

53 פירוש המשניות להרמב"ם אבות פרק א משנה

ג. פרס יקרא הגמול אשר יגמל האדם ממי שאין לו טובה עליו אבל יעשה זה על דרך החסד והחנינה כמו שיאמר אדם לעבדו או לבנו הקטן או לאשתו עשה לי כך וכך ואתן לך דינר או שנים זהו ההפרש אשר בין פרס לשכר כי השכר הוא שינתן בדין ואמר זה החסיד שאתם לא תעבדו הש"י ע"מ שייטיב לכם ויגמלכם חסד ותקווה לגמול ותעבדוהו בעבורו ואמנם עבדוהו כעבדים שאינם מקוים להטבה ולא לגמילות חסד רצה בזה שיהו עובדין מאהבה כמו שאמרנו בפרק י' מסנהדרין ואם כל זה לא פטרן מן היראה ואמר עם היותכם עובדים מאהבה לא תניחו היראה לגמרי ויהי מורא שמים עליכם כי כבר בא בתורה המצוה ביראה והוא אמרו את ה' אלהיך תירא ואמרו החכמים עבוד מאהבה עבוד מיראה ואמרו האוהב לא ישכח דבר ממה שצוה לעשותו והירא לא יעשה דבר ממה שהוזהר מעשותו כי ליראה מבוא גדול במצות לא תעשה וכ"ש במצות השמיעות והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר האחד לחברו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל כי לא הבינו כונתו וסמך האחד מהן ידי חברו ויצאו מן הכלל והניחו התורה. התחברה לאחד כת אחת ולחברו כת אחרת וקראום החכמים צדוקים וביתוסים וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים כ"ש שלא תקבץ הנפרדים נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון שאילו היו מוציאים אותו מפיהם היו הורגין אותם ר"ל דברי תורה ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחלק על הקבלה שאינה אמתית וזה לפטור עצמם מן המצות המקובלות והגזרות והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל ועוד שהתרחב להם הדרך לפירוש כי לאחר ששב הפי' בבחירתם היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה כפי כונתו אחר שאינו מאמין כלל בעיקר ואמנם בקשו דברים המקובלים אל קצת בני אדם לבד ומאז יצאו אלו הכתות רעות ויקראו באלו הארצות ר"ל

מצרים קראים ושמותם אצל החכמים צדוקים ובייתוסים
והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש כל
הפסוקים כפי מה שיראה להם מבלתי שישמעו לחכם
כלל הפך אמרו יתברך על פי התורה אשר ירוך ועל
המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר
יגידו לך ימין ושמאל:

חנה לך אריאל יח

עם רבו. אבל קבלת אור הכתר הוא ע"י הביטול בפני רבו בהפלגת הערך דוקא. והיינו היראה הבאה מאור הכתר הוא ג"כ בהפלגת הערך מלמעלה ולא אחתמודע וכקכח"מ ופשיטא דביראה זו ודאי אין לו מקום כנ"ל. (ולא כבני היכלא דמלכא כנ"ל). אך הזוכה ליראה זו לא יברח ממנה אף שאין לו מקום כלל וכלל. ויש ואבדה יחממת חכמיו ובינה נבניו תסתתר. כי אובד הוא את חכמתו וביגתו מפני הביטול הגדול דקכח"מ. ונק' הפלא ופלא כלומר ביטול האלק בינה שחוזר לפלא וגם האלק דמכ' חוזר לפלא. אך ע"ז אמרו סחירת זקנים בנין. שמתמת היראה הזאת ישוב אח"כ להיות אלק חכ' אלק בינה שהחכ' באה בבחי' יש דבינה לבא כנ"ל (כידוע דח"כ נק' אין ויש) או ודאי יש יראה בבחי' מקום דוקא כבני היכלא דמלכא:

דהנה ידוע בענין שפירת הכלים וימלך וימת. ובלק"א של הה"מ ז"ל קרא בחי' זו נחלה מצוהלת. וכמ"ס בסה"ק דבעולם הטהור הוא בחי' הכתרים והי' בחי' יראה בספי'. והנה הספי' הן בלימה שאין בחי' יש ומהות מושג. אשפ"כ יש להתבונן בהם. חע"י האמונה כתיב נודע בשערים בעלה. ויש להתבונן ביראה זו שהיא בספי' עד"ז. דהנה ארז"ל הוא מקומו ש"ע ואין העולם מקומו וזהו בבחי' התיקון דוקא. כידוע באריכות במק"א. ובקלרה הרי אמרו קוב"ה בעלויא צי לי' ולא הולך כלל לברוא העולמות רק דסליק ברעותא קמי'. ואף שרלון המאליל ב"ה לברוא עולמות. אין ברה"ע בחי' הכרח הנאלים. אלא שרלון המאליל המיוחד עמהם בתכלית היחוד הוא ג"כ רלון הנאל. וכמו שבמאליל ב"ה אין הכרח ח"ו רק שצלה ברלונו בן הוא בנאל ג"כ. וזהו שהספי' דעולם התיקון חשבוגם מבחי' החכ' תב"ד חג"ת נה"ס ואין הכרח נמנה כידוע במק"א. ובאור שמן החכ' ולמטה נת"ל שהוא היראה בבחי' מקום דוקא. אבל בספירות דעולם הטהור שהן בבחי' הכתרים כנ"ל לכן היראה הוא בבחי' שאין לו מקום. ובנאלים המיוחדים במאלילין אין סייך לומר ח"ו כנ"ל בענין הבורח מן היראה. וגם למטה כבר נת"ל דביראה דכתר אין לומר בורח מן היראה. אלא שיש לומר שהעולם הוא מקומו מפני הביטול בספי' דעולם הטהור אין להם מקום אלא אלא אמלך לברוא עולמות והעולם מקומו. ובלא בריאת עולמות אין להם מקום כנ"ל ונק' גחלה מצוהלת. ולא בבחי' סליק ברעותא למברי' וכו' דעולם התיקון. והנה ידוע שע"י התיקון וברור הגיולות בשלימות יתגלו אורות דטהור בעולם וזהו חייית המתים דמלכים שמתו. וכבר נת' לאורות דטהור הן בבחי' יראה בהפלא ופלא כנ"ל. לכן אחר מלחמת המלכים באש"ה דכתיב וישב את כל הרכוש ר"ל שפירר כל גלוותיו וזכה לאורות דטהור שיחגלה בו. ממילא הי' בבחי' היראה דפלא כנ"ל. ועז"א הי' דבר ה' אל אברם במחז"ה. שהוא בחי' התגלות גדולה בבחי' גילוי גמור למטה עד הרגשת הגוף (כמ"ס במק"א שוה נק' בחי' מחז"ה כשנגלה גם בבחי' גוף. ולגשמה לבד נק' ראי' בלה"ק) ואמר אל תירא אברם. ופי' אל תירא זה הוא היפוך ממש מאל תיראו שאמר מרע"ה אחר מ"ת לנ"ל. ששם נא' לבעבור נסות אתכם בא האלקים בבחי' התגלות דמ"ת ובעבור תהי' יראתו וכו' כנ"ל. וכאן אדרבא שבא דבר ה' במחז"ה לומר אל תירא והיינו כנ"ל סחירת זקנים בנין. וכלומר שגם בבחי' האורות דטהור שזכה להם יהי' כענין בני היכלא דמלכא הג"ל. כי הוא ע"ה הי' בחי' מרכבה ביחוד האלקות יוכל הוא להיות כענין הנז' בענין הנאלים דתיקון והבן. והנה בבחי' אורות דטהור שהן אורות תקיפין יש דאגה מפני דברים. א'. שאפשר שתתפשט הארתם (ובפרט בהיותו בנוף דעוה"ז) עד שיוכל להיות יניקה לקליפות כענין ישמעאל שינא מאברהם. ב'. הוא מלמטה למעלה שבאורות תקיפין יש חשש שלא יהרבו אל ה' לראות. וכענין בן עזאי הליץ וכו' בן זומא הליץ וכו'. ולכן אמרו כמה שהורשית הבבון ואין לך עסק בנסתרות שזהו ע"י

בחי'

נאָר) אויך דער נח"ר לבורא יי, די המשכת העצמות וואָס מען טוט אויף איצטער.

און אַט דער גילוי איז נוגע (גיט נאָר צום ענין וואָס „אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי'"), וואָס איז ניט נוגע לכאורה צו דער עצם הכוונה?

ת. איז דער ביאור אין דעם: מצד דעם וואָס עצמות איז ניט מוגדר ח"ו אין די גדרים פון „העלם" און „גילוי", קומען אַרויס צוויי ענינים:

א) אַז דורכן קיום המצות בעוה"ז, היות אַז דאָס איז דער רצון העצמות, „בעמט" מען אים — „עצמות". ואע"פ אַז די המשכת העצמות וואָס ווערט אויפגעטאָן איצט בעוה"ז איז בעלם — וויבאלד אַבער אַז ער איז ניט מוגדר ח"ו אין העלם וגילוי, איז דאָך ניט שייך צו זאָגן אַז אַט־דער העדר הגילוי זאָל זיין אַ גרעון ח"ו אין המשכת העצמות.

35) המשך וככה שם ספ"ב ורפ"ו. (ושם ספ"ב, שזהו רק מה שיתעלו לשם, ולא בדרך גילוי).

ומה שמ"מ יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא — מכאור שם פט"ו עיי"ש.

36) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1054 בפירוש „דירה בתחוננים", שענין ה„דירה" הוא [לא רק שנמצא בה כל העצם, אלא גם] שהעצם נמצא בה בגילוי עיי"ש.

ומובן שמכיון שהכוונה ה„דירה בתחוננים" היא בעצמותו ית' שלמעלה מכל הגילויים [שהרי גם האור שבבחי' גילוי מן העצם הוא בשביל כוונה זו (ד"ה אנכי ה"א תש"ג פ"ג ובכ"מ)], אין שייך לומר שהיא מורכבת ח"ו מבי' ענינים — וע"כ צ"ל, שמה שהעצם יהי' בגילוי (הוא לא ענין נוסף, כ"א שזה) נוגע להמשכת העצמות, כדלקמן בפנים. וראה הערה הבאה.

37) ועפ"ו יומתק מה שאמרו (פסחים ג, ב. וש"נ. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ובקור"א שם) „לעולם יעסוק אדם בתומ"צ אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" — דלכאורה: מכיון שהמעשה הוא העיקר, למה צריך להטעם ד„שמתוך כו' בא לשמה" — כי באם גם אח"כ לא הי' בא ה„לשמה", חסר לא רק בה„גילוי" כ"א גם בהמשכת העצמות, כ" בהערה הקודמת.

אז דורכן קיום המצות בעוה"ז, היות אַז דאָס איז דער רצון העצמות, „בעמט" מען אים — „עצמות". ואע"פ אַז די המשכת העצמות וואָס ווערט אויפגעטאָן איצט בעוה"ז איז בעלם — וויבאלד אַבער אַז ער איז ניט מוגדר ח"ו אין העלם וגילוי, איז דאָך ניט שייך צו זאָגן אַז אַט־דער העדר הגילוי זאָל זיין אַ גרעון ח"ו אין המשכת העצמות.

ואדרבה, מטעם זה איז די המשכת העצמות דוקא אין עוה"ז: עוה"ב, וואָס ענינו איז „גילוי" — זיינען „גילויים" קיין „כלים" ניט צו עצמות. נאָר דוקא אין אַן אַרט וואו די המשכה איז בעלם — אין עוה"ז, איז דורך קיום המצות פאָראַן די המשכת העצמות יי.

ב) לאידך גיסא: וויבאלד עצמות איז ניט מוגדר אין קיין שום הגדרות ח"ו, קען מען דאָך ניט זאָגן אַז ער מוז שטיין דוקא בעלם, און ער קען אַוודאי קומען אויך בגילוי (כאַטש גילויים זיינען ניט בערך צו עצמות).

ועפ"ז איז פאַרשטאַנדיק ווי עוה"ב וועט זיין אַ „פולער" שכר אויף דעם קיום המצות בעוה"ז, ווייל דאָן וועט צו אידן נתגלה ווערן (ניט נאָר אַן ענין פון „גילויים" — נח"ר לנברא,

34) ראה עד"ז תניא פל"ו (מה, סע"ב) שעולמות העליונים הם ירידה מאור פניו ית', משא"כ עוה"ז. וראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד ובהנסמן שם.

נהורא דאורייתא מאמר שביעי פרק ג ד אור צדיקים

והי' לפניו מצוה שאפשר ע"י אחרים אין מבטלין מת"ת אף שיעשה המצוה לשמה דתורה שלא לשמה עדיפא וכדמוכח בערכין (דף י"ו ע"ב) תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה הי' מינייהו עדיפא א"ל מי לא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מה ענוה גדולה מכולן שלא לשמה נמי עדיפא כדרב יהודה אמר רב לעולם כו' וה"ה בנידון דידן. אבל ראיתי להתוס' בפסחים (דף ת') שהקשו היכי אמרינן ה"ז צדיק גמור וכאבות אמרינן אל תהיו כעבדים כו' ותירצו כדאמרינן ב"ה (דף ד') דכורש החמיץ שלא עשה כי אם להנאתו. ומקשה מהא דה"ז צדיק גמור. ומשני כאן בישראל כאן בעכו"ם והמעם שעכו"ם תוהא על הראשונות ומתחייב אם אין מקבל שכר ובה"ג מיירי נמי הא דאנטיגנוס איש סוכו. וכעין זה ברש"י פסחים שם ה"ז צדיק גמור שמקיים רצון יוצרו ומתכווין אף להנאת עצמו אבל אם אין מתכווין רק להנאת עצמו אין זה צדיק גמור. וכדברים אלו נמצא בתיקונים האחרונים תיקינא רביעאה. ונראה דמשמע להתוס' ורש"י דצדיק גמור אין נקרא אלא עושה לשמה וכ"מ מלשון רש"י שם והא דאנטיגנוס מיירי בשלא לשמה וכן הא דרב יהודה אמר רב לעולם יעסק בתורה ומצות אפי' שלא לשמה נמי בכה"ג אפי' אין מתכווין רק להנאתו ואפי' בעכו"ם שתוהא וקורא תגר דהא רב יהודה מייתי מבלק שהקריב מ"ב קרבנות ובלק עכו"ם הוה. וקיבל שכר ויצתה ממנו רות (סוטה דף מ"ז) ואף דאמר בפסחים וכה"ג לאו מצוה היא היינו שאינו שליח מצוה שאין ניוק באין מתכווין אלא להנאתו לבד מ"מ מקבל שכר עליה. ובתוס' סוטה לא משמע כן וצ"ע בכל זה וכל זה בלומד תורה ומקיים אבל בלומד ואין מקיים יבואר בפרק שאח"ז :

פרק ד כלומד שלא לשמה ואינו מקיים :

וכ"ז בלומד שלא לשמה ומקיים מה שלומד. אבל הלומד ואינו מקיים שגגתו עורה זדון. אמרו בתענית (דף ז"יז) תניא הי' ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ונאמר וסאות תהי לשרך ואומר כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות שנאמר יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר וערפו שנענשו כמזיד אבל עוסק לשמה היא רפואה שמכפרת אפי' מה שחטא והיא רפואה כמ"ש ושב ורפא לו. ואמרן עליו (ברכות דף י"ז) שכר טוב לכל עושיהם לעושה לשמה ולא לעושים שלא לשמה וכל העושה שלא לשמה נוה לו שלא נברא. ובתוס' סוטה הקשו מהא דרב יהודה א"ר ומהא דרבא בפסחים דאפי' עושין שלא לשמה מקבלין שכר וגדול עד שמים חסדך ותירצו א' שרא לשמה דרב יהודה היינו שמתכווין לשם שכר

עה"ב ויראת עונש גיהנם שלהנאתו מכווין ואין מתכווין להשלים רצון יוצרו שצוהו כן וכמו שנתבאר בפ"ג. אבל שלא לשמה דבברכות ובתענית לא משכחת לי' במצות רק בעסק התורה שאינו עוסק כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא כדי להוסיף על חמאתו פ"שע שאע"פ שיודע שעובר לא מנע מכל תאות לבו ששגגות נעשים לו כזדונות וראייתם מדאמרינן ברכות שם לעיל מינה תכלית חכמה תשובה ומע"ט שלא היא אדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ובוועט באביו ובאמו וברבו ומי שגדול הימנו בחכמה שנאמר ראשית חכמה יכאת ה' שכל טוב לכך עושיהם לעושים לשמה וכו' כדלעיל. אלא דבנזיר (דף כ"ג) ד"ה שמתוך כתבו התוס' וז"ל וי"ל דהתם מיירי שעוסק בתורה שלא לשמה לקפח אחרים ורב יהודה קאמר שעוסק להתגדר ולקנות שם. ולא הזכירו כלל החילוק בין מקיים לשאין מקיים ומשמע שכונת לקנטר גרועה שפי ונענש על תורתו ולא ידעתי דמ"ש לקנטר דגרע כולי האי ועונשו כ"כ גדול מלהתגדר ולקנות שם. וכן הוא דברי התוס' בתענית ז' ובברכות י"ז. אבל יותר נראה שהתוס' קיצרו בדברים וכוונתם ג"כ לתירוצם שתירצו בסוטה וסעד לדברי מצאתי בלשון התוס' (פסחים דף ג') וז"ל דהתם מיירי שלומד כדי להתיהר ולקנטר ולקפח את חבירו בהלכה. ואינו לומד ע"מ לעשות כו' וכן מוכיחין דברי רש"י ברכות שם וז"ל שאינו למד כדי לקיים אלא לקנטר כו' והתם מיירי במקיים כדי שיכבדוהו ועיקר עונשו שעובר וחוטא ואינו מקיים אלא שבאו לתרץ אי"כ למה לומד אם לשכר עה"ב אי אפשר ואם לכבוד כדי שיקרא רבי וחכם הלא מנעו השם מכבוד אדרבה אמרו ביזמא (דף פ"ו) מי שקרא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד חורה כו' וגם אינו נמנה לרבי ויושב בישיבה. כמ"ש שאין ללמוד מרב שאינו הגון. אלא לימודו לקפח ולפגל עם חביריו ולהתיהר עליהם. (ובתלמודי ר"מ מצינו שקנתרנין ה;):

ויש לעיין

דמשמע קצת דאם כוונתו ליהנות בעה"ז ע"י תורתו שיכבדוהו בני אדם שיפול שררה או להשתכר בה גרע מפי וגם נענש ע"ז משא"כ אם כוונתו לקבל שכר מהקב"ה בעה"ז או בעה"ב אף שהוא שלא לשמה מ"מ מקבל שכר וכנראה בנדירים שם תניא לאהבה כו' שלא הזכירו שם רק כוונת שיכבדוהו שאהיה זקן שאקרא חכם ורבי ומסיים שם ע"ז אל תעשם עטרה וקורדום ומפרש הרא"ש שרא תלמוד ע"מ כן ומסיים שם שהמשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם. וא"כ נוכל לחלק ולומר דהיינו שלא לשמה שנוה לו שלא נברא ואם כוונתו לקבל שכר מהקב"ה ה"ז צדיק גמור כהא דפסחים ע"פ שיח"י בני בשביל שאה"י בן עה"ב ויראה דעת התוס' דהא דאל תעשם עטרה כו' שנעקר מן העולם דיוקא בלומד ע"מ

נהורא דאורייתא מאמר שביעי פרק ה אור צדיקים ג

ממקומו שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי וטעם הדבר כי אם עוסק במעשים שמלמד לרבים ומורה ודן ומוכיח ושאר המעשים מוסיף על חכמה שבלבו יום יום כמו שנתבאר בפרק מצות שמירת התורה הלכה ט' וראה למעלה בשכר ועונש התורה בפרק כ"א

ובחמשה דברים משובח האדם כל שמרבה בהן מלבד בעסק המלאכה

משובח הממעט בו כמ"ש הוי ממעט בעסק ועסק בתורה ומיעוטו יפה ורובו קשה. ולכן רבן יוחנן בן זכאי מנה שבחן של חמשה תלמידיו כ"א ה' משובח מחביריו במעלה אחת מחמשה מעלות אלו. ר"א בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד שיפה לזכרון ובקיאות. ר"י בן חנני' אשרי יולדתו שרוח הבריות נוחה הימנו ויש בו דרך ארץ עד שאומרים אשרי יולדתו (כדאיתא ביומא דף פ"ו באין בו ד"א ואין דיבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות אוי לפלוני אוי לאביו כו' ע"ש) רבי יוסי הכהן חסיד רודף אחר מצות וג"ת רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא ר' אלעזר בן ערך כמעין המתגבר בפלפול:

ובענין היראה אמרו (שבת דף ר"א) מ"ד והי'

אמונת עתיך כו' אמונת סדר זרעים עתיך סדר מועד ואפ"ה יראת ה' היא אוצרו ופרש"י אוצר של הקב"ה שהוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזכרון. והטעם כי היראה היא עושה את האדם חרד לשמור את תורתו ולקיימה בכל ד"ת חמורין וקל"ן מה"ת ומד"ס ולקיים כל מצות שחייב בהן ונדחית ת"ת מפניהן. וכמ"ש בב"ק ספ"ק גדול לימוד שמביא לידי מעשה מכלל דמעשה גדול וכ"ש לא תעשה וכמ"ש באבית ספ"א לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. נמצא התורה היא כלימיד האומנות ותיקון הכלים הטובים והיראה היא כלי אומנות של החכם האומן שע"י היראה מקיים ועושה כל מה שלמד והמעשה הן הכלים הנאים שעשאו האומן בכלי אומנותו. וכן אמרו באדר"ב סכ"ב אמרו לפני ר"י בן זכאי חכם וירא חטא מחו א"ל אומן וכלי אומנתו בידו כו' חכם ואין ירא חטא אומן ואין כלי אומנתו בידו ירא חטא ואין חכם כלי אומנתו בידו ואין אומן והוא משל נפלא. וכן אמרו בשם רבה בר"ה כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגובר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייר משלו כל המצות כפלטין של מלך המרובה בהדרים יפים ומשונים זה מזה. ולקח המלך את בנו ומסר לו הפלטין לשבת בתוכו ולהשתמש בכל חרדיו ולימרו כל חדר האיד משתמש ובאיזה יום משתמש ובמה הוא משתמש ומסר לו מפתחות לכל חדר לפתוח וליכנס בתוכו ומפתח החיצון מן הפלטין לא נמסרו לו בהי עייר כן מי שלמד כל דיני מעשה המצות כולם ובקי

ע"מ כן ועושה כן ונחנה מד"ת שלא בהיתר ומשתמש בה לצורכה. אבל לומר ע"מ שיהי' חכם ורב וינהגו בו כבוד המניע לו כדון ת"ת אינו בכלל ודאשתמש בתנא חלף ועיקר הדבר יבואר בענין איסור הנאה מן התורה:

פרק ה בשלשה דברים שהתורה מתקיימת בהן יראת חטא ודרך ארץ ומעשים טובים:

עסק התורה צריך עמה ג' דברים שיהא יראת שמים

בלבו כדי שיהא ירא וסר מרע מאיסורין חמורין וקל"ן שאף שמ"ע פעמים נדחין מחמת ת"ת אבל אין ת"ת דוחה אפי' איסור קל מדבריהם חוץ מה שהתירו חכמים כגון לטמא כהן בבית הפרס. והשנית שיהא בו דרך ארץ ומתקבל על הבריות והשלישית שאחר שלמד תורה בילדותו חייב לעשות מעשים טובים ולרדוף אחר המצות עפ"י הדינים אשר נתבארו בענין דחיית ת"ת ע"י מצות ע"ש ואם אין בו י"ש הרי התורה מוססת לו עונש ששגאות נעשין לו זדונות שיודע האיסורין ועובר עליהן. ואם אין בו דרך ארץ עון חילול השם בידו שמחלל כבוד התורה בעיני הבריות ומתרחקין מן התורה ע"י. ואם אין מרבה כמע"ט אחר לימודו בימי בחרותו גם חכמתו אין מתקיימת בידו. ועל ג' דברים אלו דיבר ר' חנינא בן דוסא (אבות פ"ג) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת וסופו שיפרוש הימנה כיון שאין תועלת בה אלא לקנטר וע' רמב"ם כ' כעין זה. וזו הראשונה והוא מכתוב ראשית חכמה יראת ה'. והשנית כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת והוא מכתוב והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו אלו מע"ט וכן בסוטה (דף מ"ד) הכן בחוץ מלאכתך ונוי' מקרא משנה תלמוד אחר ובנית ביתך מע"ט. והשלישית כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו כו' והוא מכתוב ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם זכן כתוב ראשית חכמה יראת ה' זו יראה שכל טוב זו דרך ארץ לכל עושיהם זו מע"ט:

נמצא שת"ת צריך שיהי' בו ששה דברים בקיאות

התורה ופלפול התורה ויראת שמים ודרך ארץ ומלאכה להתפרנס ומעשים טובים ועל דבר זה אמר ר"א בן עזרי' אם אין תורה אין דרך ארץ כו' אם אין יראה אין חכמה כו' אם אין בינה אין דעת (כבר סירשנו שדעת היא ידיעת התורה ובקיאות ובינה היא פלפול ותודושים) אם אין קמח אין תורה. הוא הי' אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה"ד לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכת על פניו כו' אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה"ד לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מוזין אותו

אין דעם" וואָס מדריגת יעקב (מצד עצמו) איז אין אצילות; מדריגת יוסף איז אָבער אַראָפּצוטראָגן עניני יעקב אין עולמות בי"ע, ביז אין עולם הזה הגשמי, "המלא קליפות וסט"א", אַז אויך דאָרט זאָל זיך דערהערן בחינת יעקב — אצילות.

דער ענין דערפון אין עבודת האדם: עצם הנשמה (חי' יחידה) איז בחי' אצילות, און דאָס וואָס קומט אַראָפּ פון דער נשמה אין בי"ע איז בלויז אַ הארה — בחי' נר"ג.

און דאָס איז דער אויפטו פון יוסף'ן, וואָס ער גיט דעם כח אַז דער עצם הנשמה זאָל זיך אָנהערן און פועל זיין אויך אין השגת השכל (בחי' נשמה — בריאה), און אין מדות אהוי"ר (בחי' רוח — יצירה), ביז אפילו אין מעשה בפועל (בחי' נפש — עשי'), ביז אפילו אין דעם קיום המצות ווי ער איז מצד פניות וואָס קומען פון נה"ב (עוה"ז הגשמי המלא קליפות וסט"א).

און דאָס איז די שייכות פון "מה יוסף כו" צו די אַלע דריי בקשות הנ"ל, ווייל אַט דאָס וואָס יוסף האָט גע'פועל'ט אַז אויך למטה זאָל זיך הערן דער עצם הנשמה אַזוי ווי זי איז למעלה⁶⁰ — דאָס איז גורם אַז דער נח"ך לבורא, די המשכת העצמות [וואָס עצם הנשמה איז פאַרבונדן מיט עצמות], זאָל זיין אויך אין עבודת האדם דאָ למטה — וואָס ברענגט צום

60 ראה ביאווה"ז ל, סע"א ואילך. אוה"ת ויחי שפן, א"ב (ושם שענין "יוסף הוי' לי בן אחר" הוא שמבחי' "אחר" — סט"א ונה"ב נהפך להיות בחי' "בן").

61 תניא פל"ו (מה, ב). וראה גם שם פ"ו (יא, ב).

62 ראה ביאווה"ז שם: ובלא שינוי המהות אלא כמו שהוא למעלה כו'.

"אף אנו גמלנוך רעה גמול אותנו טובות" — וויבאָלד אַז פון דעם "גמלנוך רעה" קומט אַרויס סוכ"ס אַ "טובה" — דער עילוי פון עבודת התשובה (בחילא יתיר⁶¹), איז "גמול אותנו טובות", כאילו ווי די כוונה פון מענטשן וואָלט מלכתחלה (בעת'ן טאָן די עבירות) געווען נאָר בכדי זיי זאָלן צוברענגען צו דעם עילוי⁶².

יב. דער ביאור השייכות פון די אַלע דריי בקשות [כנס לנו מחיי העוה"ז לחיי העוה"ב]; "כלכלנו לפי מעשינו"; און "גמלנוך רעות גמול אותנו טובות" צו יוסף'ן — וואָס צוליב אַט דער שייכות איז דער לשון אין די אַלע דריי בקשות "מה יוסף כו'":

דער חילוק צווישן יעקב'ן און יוסף'ן בפנימיות הענינים באַשטייט

58 ראה זח"א קכט, ב.

59 ראה לעיל ע' 66 ובהערות לשם, שהענין ד"אין עוד מלבדו" אינו משתנה ח"ו גם ע"י החטאים אף שהם היפך רצונו ית', כי אדרבה, גם בזה נתגלה ש"אין עוד מלבדו"

[דנוסף לזה שהתשובה (שלאחרי עשיית החטא) מגלה את ה"אין סוף" שבו, שגם ניצוצות הקדושה שנמצאו לפני"ז בה"זדונות" יכולים להתעלות וליעשות ל"זכיות", הנה] גם ע"י הדונות עצמם מתגלה שאין עוד מלבדו, אלא שגילוי זה הוא [לא מצד מציאות ח"ו, כ"א אדרבה] שאינם תופסים מקום לגבי ית' ואין מתחשבים עמהם. עיי"ש בארוכה.

ויש לומר, שעד"ז הוא גם בנוגע עצם הנשמה (שמייוחדת בעצמותו ית') שגם ע"י החטאים מתגלה תוקף התקשרותה באלקות, והוא: א) למרות החטאים וכו' יכולה היא לשוב אליו ית', ועד שכאו"א מישראל בודאי סופו לעשות תשובה (תניא ספ"ט). ב) גם בשעת החטא עצמו היא באמנה אתו ית' — כי שם אין החטא תופס מקום ואין ביכלתו לגרוע ח"ו בהתקשרותה של עצם הנשמה לאלקות.